

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt

des Bundes

zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Редагус Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 33.

Відень, 12-го серпня 1917.

Ч. 163

Проби політичного перевороту в Петрограді й у Києві.

В днях 16, 17 й 18 липня н. ст. столиця Росії — Петроград була видовищем збройних демонстрацій війська й робітників з вимогами уступлення теперішнього правительства та закінчення війни. В демонстраціях взяли участь значна часть петроградського гарнізону й части гарнізонів з околичних місцевостей та з Кронштадту. Зорганізували демонстрацію т. зв. большевики, а її цілю було захоплення правительственной влади. Вибраний момент для нового державного перевороту в часі офензиви російської армії на галицьким фронті мав на думку большевиків забезпечити їм успіх, бо як в армії, так і серед широких мас робітництва й селянства існує велика нехтіть до війни, велике бажання мира. Большевики не без підстави думали, що салдати й робітники підуть за гаслом — геть з війною і міністрами, що розпочали офензиву, та й промостять їм дорогу до влади, до „диктатури пролетаріату“.

Та саме рiвночасність проб перевороту з подіями на галицьким фронті викликала серед переважної части війська й населення в Петрограді, а особливо на провінції і на фронті, великий зрив обурення й гніву, кваліфікуючи крок большевиків яку зраду держави й революції. Появили ся ревеляції, що провідники большевизму стоять у зносінах з ворожими Росії державами, що ціла противовна й революційно-максималістична агітація в Росії — се діло рук агентів тих держав і т. ин. Правда се, чи ні, але правительство рішило з цілю суворістю здавити бунт, організаторів його арештувати й поставити під суд яко державних зрадників.

І дійсно по кількох днях безладних маніфестацій і кривавих сутичок між збунтованими військами й правительственными військами удало ся привернути порядок. Головну участь в подавленню бунту грали очевидно козаки. Жертв бунту в убитих і ранених налічують поперх 1000. Поляглих козаків хоронено дуже урочисто. Над могилою промовляв Керенський. Для скріплення вірної правительству збройної сили стягнуто до Петрограду багато війська з фронту, сформовано з них осібний корпус, а на його чолі поставив Керенський Юрія Мазуренка, наймолодшого з братів Мазуренків, відомих українських діячів з Донщини. Команданта військ петроградської округи Пловцева Керенський усунув за те, що не був енергічним при здавленню бунту.

У звязку з подіями в Петрограді та довершеною передтим російсько-українською угодою наступила дуже гостра криза в правительстві. Яко протест против української угоди й проти поблажливого відношення більшости правительства до всякого роду максималізмів уступило трьох міністрів кадетів. Потім уступив міністер—предсідатель кн. Львов, подавши яко головну причину занадто великий ра-

дикалізм міністра Чернова в приготованнях до переведення аграрної реформи. Уступив також міністер судівництва Переревзів, подавши за причину стримування його міністрами соціалістами від переслідування большевиків.

На підставі ухвали Ради робітничих і салдатських депутатів та інших загально-російських організацій революції та зоставших членів правительства предсідательство в правительстві обняв Керенський та почав робити старання про утворення нового коаліційного міністерства. Опір робили головно кадети. Вони жадали між иншим ревізії постанови правительства в українській справі, понехання всяких засадничих реформ до часу скликання Установчих Зборів, найголовніших міністеріяльних портфельів для себе і т. ин.

Вкінці прийшло до компромісу і нове коаліційне міністерство утворилось. Увійшли в його склад крім соціалістів кадети, поступовці й радикальні демократи (див. Вісти). Яка основа компромісу, ще докладно не знаємо.

По уступленню князя Львова й інших зоставші міністри на чолі з Керенським, мабуть з боязни перед можливостями перевороту зправа та щоб зміцнити для себе опору серед революційної демократії, рішили в першій хвилі проголосити акт, який стверджував би, що Росія є тепер демократичною республікою. Отсі змагання зліва до негайного утвердження республіканського устрою та до радикальних реформ в управі державою і в економічній області ще перед скликанням Установчих Зборів, чим далі, тим більше розколюють політичні сили Росії на дві части й роблять всякі компроміси соціалістів з лібералами не тривалими.

Скрізь в Росії переводить ся негайна мобілізація земельного дворянства й промислової та торговельної буржуазії, а підсичувана максималістичними елементами анархія пхає в сторону реакції багато й поступових, але поміркованих людей. Відбуваєть ся пересунення суспільних сил направо й, коли не найдеть ся золотої середини, то й нове коаліційне міністерство, утворене Керенським, може розлетіти ся та замінити ся кадетьсько-октябристським або й ще правійшим, а замість рад робітничих, салдатських і селянських депутатів, дотеперішніх керуючих органів революції, увійде в свої права і своє значіння Дума. Не був би се добрий вихід з ситуації.

Крім Петрограду ніде на провінції спокій не був нарушений, хоч не бракувало проб викликати непорядки й в інших містах. Противно провінція заарегувала на петроградські події заявами довіра до правительства й охотою піддержки його, причім ліва частина політичної опінії рішуче осудила вихід з правительства в таку критичну хвилю кадетів і інших лібералів.

Україна також якраво заманіфестувала волю підтримки петроградського правительства й осудила переворотові проби. На вістку про події в Петрограді шеф українського

правительства у Києві Винниченко вислав безпосереднім телеграфічним проводом до Петрограду Раді роб. і салд. депутатів телеграму з заявою повної готовності всіма силами підтримувати тимчасове правительство та з осудженням виступу невідповідальних груп у Петрограді. Одночасно Винниченко видав поклик до населення Києва й цілого краю, щоб зберігало спокій.

Але в самім Києві, в звязку, чи незалежно від петроградської затії, відбула ся своя проба політичного перевороту. Як довідуємо ся з дальшого змісту телеграми Винниченка до петроградської Ради роб. і салд. депутатів („Річь“ з 19 і 20/VII, „Вирж. Від.“ з 19/VII), в ніч на 18 липня н. ст. товпа Українців-салдатів числом коло 5000 душ, не зважаючи на постанову Генерального Військового Комітету про невиступлення окремих частей, захопила арсенал, розбріла часть міліції, арештувала її начальника Лепарського, поставила сторожу у правительственных інституцій, зайняла штаб міліції і казначейство, розграбила майно артилерійського й вещевого складів, розгромила квартиру начальника військової округи Оберучева і ин. Генеральний Секретаріят Центральної Ради негайно поробив рішучі заходи, щоб повернути порядок. Закликані війська гарнізону, як українські, так і російські обняли охорону міста. Часть повстанців арештовано, решта під впливом рішучих заходів Генер. Секретаріату полишила кріпость і арсенал, де охорону прийняв на себе полк ім. Богдана Хмельницького, а також юнкери, сапери й понтонери. По порозумінню Секретаріату з командуючим округою охорону городу й околиць та привернення порядку поручено членови Українського Генерального Військового Комітету ген. Кондратовичеви. Сі заходи поробив Генеральний Секретаріат у тіснім порозумінню з місцевими російськими комітетами громадянських організацій і рад військових та робітничих депутатів. До вечера спокій привернено майже зовсім. Є рани.

Товпа салдатів-Українців числом 5000 люда — се самостійний полк ім. гетьмана Полуботка, про який подано у нас деякі вісти в попереднім числі „Вістника“. В складі сього полку має бути багато дезертирів. Утворив ся він на провінції, здасть ся, в Чернігівщині, а прибувши до Києва, зажадав узнання своєї організації і назви з боку Центральної Української Ради й інших чинників. Не знати, з яких причин відмовлено полкови оружя, умундрування і ин., натомість запропоновано салдатам негайно відійти на фронт в характері резервових ешелонів для поповнення фронтowych частей. Салдати рішуче відмовились іти на фронт, доки їх не признають особнім полком, зрештою заявили, що їх фронт у Києві, що вони мусять тут боронити волі України й ин. З представниками полку пертракували Винниченко й Петлюра. В яким напрямі намічала ся розвязка справи, — не знати.

Дня 13/VII полуботківці взяли участь в параді військ, уладженім Радою з нагоди переговорів Ради з міністрами, а кілька днів пізніше розквартировані в Святошині полуботківці вирушили на Київ. Хто ними керував і яка властива була їх ціль, — не можемо нічого в сій хвилі сказати, бо не маємо до сього ніяких даних. Можна тільки догадувати ся, що виступ полуботківців був висловом настроїв зростаючої в українськім таборі крайньої національної опозиції і проти російських революційних чинників на Україні й проти ЦУР. Чи наша догадка вірна, — незабаром матимемо змогу переконатися. На всякий випадок бунт полуботківців має симптоматичне значіння. Не можна його пояснити лише як плід агітації непевних людей, так само, як не можна спихати на німецьких агентів вини петроградських подій. Справа далеко складніша й вимагає дуже докладного розгляду внутрішньої ситуації в цілій Росії й на Україні зокрібно, щоб відповідно оцінити петроградські й київські події.

Угода між російським тимчасовим правительством і Центральною Українською Радою.

Подаємо ряд фактів і голосів, які тільки вдало ся зібрати, що відносять ся до побуту членів російського тимчасового правительства у Києві, про переговори в справі автономії України й текети декларації тимчасового правительства та універсалу Центральної Української Ради, в яких містять ся суть довершеної російсько-української угоди та деякі голоси з сього приводу громадянських організацій і преси. Побіжну оцінку угоди та її значіння для нас подали ми в попереднім числі „Вістника“ в статі п. з. „Творення українських органів законодавства і власти“.

Міністер Некрасов про українську справу й переговори.

Міністер шляхів Н. Некрасов, який був під час переговорів у Києві, повернувши з поїздки, поділив ся своїми вражіннями з журналістами з приводу українського руху та подав деякі інформації про самі переговори й сказав таке :

На думку Некрасова на український рух, що викликав спочуття на цілій Україні, треба дивитись як на явище, що заслугує на найсерйознішу увагу; сей рух має коріні у змаганню української народности до самоозначення, проти котрого так уперто бороли ся правительство старого режиму. Тимчасове правительство, як що воно не хоче повторювати помилок старої власти, повинно стати на становищі децентралізації законодавства: не можна, сидячи в Петрограді, творити закони для цілої широкій і різноплеменній Росії; з сєї точки погляду треба підійти й до домагань Української Ради. Треба піти тим самим шляхом, який вибрано при утворенню 18 мая коаліційного правительства. Тоді мало ся на увазі притягнути всі творчі живі сили краю до державного будівництва. Так і тепер треба конче зрозуміти, що живі творчі сили національних течій необхідно втягнути в річище державности.

Українська Рада не змагає до відірвання від Росії й наведеного в універсалі вислову, що прийняті Радою постанови підуть тільки під затвердження Установчих Зборів, ми не можемо розуміти яко бажання Ради піднести для контрасинації вже готову розвязку справи. Се треба розуміти яко бажання або яко програму, яка буде відкинена або затверджена. Що справа стоїть саме так, що Українська Рада не ставить тимчасовому правительству ніяких ультиматів, ясно виходить з того простого міркування, що Україна, як і інші части властивої Росії, бере участь через своїх виборців у недалеких Установчих Зборах.

Н. Некрасов, котрий був присутний тільки при першій стадії переговорів з Українцями, зазначив, що з самого початку було ясно, що шлях порозуміння можливий. Найголовніше те, що провідники Ради зразу зрозуміли, що у військових справах перший голос належить центральному правительству й ся область політики не може відносити ся до української автономії(?).

Потім незвичайно важне те, що до того органу, котрий управлятиме Україною, Українці згодили ся допустити й представництво від інших національностей, що заселяють українські губернії, а саме: від Великоросів, Поляків, Жидів і інших. Таким чином Українська Рада, в організацію котрої вносять ся такі істотні поправки, повинна висловлювати волю всього населення, а се саме те, що хотіло досягнути тимчасове правительство.

Н. Некрасов відіхав з Києва у своїх справах ще перед закінченням переговорів з Українцями, але виніс переконання, що гострий момент проминув і виразно означив ся грунт для порозуміння. Постанова, прийнята Радою, показує, що тимчасове правительство зможе остаточно дійти до порозуміння з Радою і установити спільну точку погляду на управу України.

Інформації міністрів Церетелі й Терещенка про переговори.

У справі переговорів міністрів з Українцями пишуть „Бирж. Вѣд.“ з 15 липня н. ст. так: У міністра-председателя кн. Львова сьогодні відбудеться нарада членів тимчасового правління, присвячена українській справі. В сій нараді візьмуть участь міністри М. Терещенко й І. Церетелі, що прибувають сьогодні вранці з Києва. З уривкових вісток, одержаних від М. Терещенка й І. Церетелі, про перебіг переговорів з політичними діячами України виявляється, що Українці годяться відложити(?) переведення в життє оголошене ними в універсалі домагання будучого устрою України, коли тимчасове правління приступить негайно до виготовлення проекту автономних прав України. Українці, як подають М. Терещенко й І. Церетелі, добиваються між иншим того, щоб у склад автономної України увійшов Київ з тяжіючими до нього губерніями, в яких більшість населення творять Українці. З приводу зсього домагання міністри Терещенко й Церетелі негайно знесли ся безпосереднім проводом з тимчасовим правлінням, яке уповноважило їх заявити, що тимчасове правління уладить плебісцит(?) в указаних Українцями губерніях і, коли там більшість населення стоятиме на становищі Ради, тимчасове правління не відмовить ся задоволити се бажання. Ся відповідь задоволити Українців(?).

Українські політичні діячі між иншим заявили, що вони полишають собі право ще до остаточної відповіді правління перевести в життє окремі реформи внутрішнього життя України, відмовляючи ся рівночасно від сформування свого самостійного правління (?).

Звідомення „Рѣчи“ про переговори, про засідання тимчасового правління, на яким затверджено угоду, та про вихід з правління кадетських міністрів.

По опублікуванню Українською Радою універсалу, — пише „Рѣчь“ з 17 липня н. ст., — якого зовсім не сподівало ся тимчасове правління, між останнім і київським губерньським комісаром (Сукковкіним) почали ся переговори чисто інформаційного характеру. Однак еї переговори не довели до ніяких результатів і правління делегувало до Києва для переговорів з українськими політичними діячами міністрів почти й телеграфу І. Церетелі та заграничних справ М. Терещенка. Крім того у Києві находили ся міністер війни А. Керенський і міністер шляхів Н. Некрасов, але останній виїхав з Києва перед закінченням переговорів.

Переговори з Українцями вели ся наскоро. Вироблено проект постанови, котра означає положення України й повинна бути оголошена тимчасовим правлінням. Рада ухвалила оголосити, що члени Українського Генерального Секретаріату відповідальні перед нею. Міністри, що находили ся у Києві, прикликали до головного телеграфу всіх членів тимчасового правління в цілі вияснення по телеграфу відношення до справи тимчасового правління. Представники партії народної свободи заявили, що ся справа занадто серйозна, щоб її розв'язувати телеграфічною дорогою, тому правління постановило відложити остаточну розв'язку справи до приїзду міністрів з Києва.

15 липня н. ст. вернули ся з Києва М. Терещенко, А. Керенський і І. Церетелі. Того самого дня в квартирі князя Г. Львова визначено засідання тимчасового правління, на яким повернувши з Києва міністри докладно зреферували перебіг переговорів, що відбували ся у Києві. Тут же прочитано проєктовану постанову тимчасового правління про Україну, притім зазначено, що прочитаний текст повинен бути прийнятий без жадних змін. Одно, що вони допускають можливість, се заміна опублікування замість постанови тимчасового правління декларації в українській справі.

Міністри кадети заявили, що текст порозуміння їх не задовольняє: в нім багато неясностей і недоговорень. Притім

вони вказали, що І. Церетелі й М. Терещенка делегувало тимчасове правління на Україну виключно для вироблення порозуміння з Українцями, а заключати якісь декларативні акти вони не мали повноважень.

Що торкається ся загальної частини угоди з Україною, то для міністрів членів партії народної свободи вона видала ся такою, що її не можна зовсім прийняти, бо на їх думку вона касує всяку власть тимчасового правління на Україні. По думці міністрів з партії народної свободи означати будучу форму управи України можуть тільки Установчі Збори, міжтим зі зміслудоконаної І. Церетелі й М. Терещенком угоди виходить, що Україна сама установляє для себе форму правління. Крім того вказали міністри на ряд недокладностей в земельній справі, в справі національного й соціального життя і т. ин.

І. Церетелі й М. Терещенко, підтримані всіма міністрами-соціалістами, ще раз потвердили, що осягнена у Києві угода остаточна і ніяких змін у ній не можна допустити. Церетелі й Терещенко доказували, що осягненне сеї угоди коштувало їх багато труду, що не можна придавати ваги другорядним річам, що се не закон, а тільки декларація, причім ся остання не розв'язує української справи в її повнім обемі, а мова йде тільки про межі автономії і т. д.

Міністри члени партії народної свободи настоювали на тім, що розв'язка сеї справи належить до Установчих Зборів.

Вкінці міністри перейшли до голосування. За прийняттям тексту угоди в українській справі, виробленої у Києві Церетелі й Терещенком, у цілості без поправок, голосували міністри-соціалісти (Керенський, Церетелі, Скобелев, Чернов, Пешехонов), міністер-председатель князь Львов і оберпрокурор Синоду В. Львов (і мабуть Терещенко, Некрасов, Переверзів). Проти голосували: міністер публичної опіки князь Шаховський, народний просвіти Мануїлов і державний контролор Годнев (а Шингарьов?), котрі заявили, що не протестуючи проти тимчасового заведення до скликання Установчих Зборів окремої крайньої управи України, вони тим не менше не можуть згодити ся на опублікування постанови тимчасового правління без поправок. При голосуванні пропозицію міністрів з партії народної свободи відкинено і тоді міністри Шингарьов, Шаховський і Мануїлов заявили, що прийняття правлінням постанови в українській справі вносить хаос у відношення між правлінням і органом управи Україною, відкриває Українській Раді майже законні шляхи здійснення явочним порядком української автономії, що такої відповідальности вони не можуть на себе взяти й тому виступають зі складу тимчасового правління.

Міністер шляхів Н. Некрасов, котрий заявив, що він лишається в міністерстві, прислав потім до центрального комітету партії народної свободи повідомлення про виступлення з партії. О 1-ій год. ночі міністри-члени партії народної свободи опустили засідання і нарада членів тимчасового правління відбувала ся вже далі без них.

Справа угоди в комітеті членів Державної Думи.

Як подає „Рѣчь“ з 17 липня н. ст., 16 липня вранці відбуло ся засідання тимчасового комітету членів Державної Думи, присвячене обговоренню положення, витвореного наслідком кризи в тимчасовім правлінні. Перед відкриттям засідання П. Мілюков познайомив членів тимчасового комітету з перебігом засідання тимчасового правління, яке відбуло ся на передодні й на яким більшість міністрів одобрила проєкт декларації тимчасового правління в українській справі, в якій представники партії народної свободи

в тимчасовім правительстві різко розійшлися з міністрами-соціалістами. П. Мілюков, подавши се до відома, відіхав на засіданні центрального комітету партії народньої свободи. По від'їзді Мілюкова почалася на засіданні тимчасового комітету оживлена виміна думок з приводу ухвал, прийнятих тимчасовим правительством в українській справі, які потягли за собою виступлення зі складу тимчасового правительства міністра фінансів А. Шингарьова, міністра публичної опіки князя Д. Шаховського, міністра народньої освіти А. Мануїлова й тов. міністра торгівлі та промисловости В. Степанова. Дискусія в тимчасовім комітеті затягнула ся до 3 год. пополудні. В результаті тимч. комітет поручив Л. Велихову виробити проєкт резолюції відносно обставин, які викликали кризу. Коло 3-ої год. дня засідання перервано до вечера.

3 побуту міністрів у Києві.

За „Рѣчью“ з 17 липня н. ст. і „Н. Р.“ з дня 14/VII подаємо отєї інформації про побут міністрів у Києві.

12 липня коло 11 год. рано міністри І. Церетелі та М. Терещенко приїхали до Педагогічного Музею, до вони мали нараду з Генеральним Секретаріатом та президією Центральної Ради. Нарада відбувала ся при зачинених дверях і тягла ся до 2 год. пополудні. Від 5¹/₂ до 7 год. вечора там же відбула ся друга нарада, на якій був і Керенський. На сій нараді вироблено основи угоди в справі утворення краєвого органу власти, а також в справі заведення при тимчасовім правительстві відділу по українським справам.

О 10-ій годині увечері в бувшій царській палаті відбуло ся обідняне засідання виконавчих комітетів громадянських організацій, ради робітничих і солдат. депутатів, коаліційної ради студентства та представників політичних партій. На засіданні прибули міністри Керенський, Церетелі й Терещенко, яких привітано гримкими окликами: „гурра!“ По привітах, з якими звернули ся до міністрів представники місцевих організацій, Церетелі виголосив промову, в якій указав, що тимчасове правительство признає невідбиральне право кожного народу на самоозначення, але думає, що остаточні форми сього самоозначення повинні означити Установчі Збори. Для охорони культурного й національного розвитку Українців тимчасове правительство задумує поки що утворити український краєвий орган, котрий, працюючи у повній згоді з місцевими національними й революційними організаціями, здійснив би завдання тимчасового революційного правительства та підготував би для Установчих Зборів проєкт автономії України. Промову Церетелі привітано гучними оплесками.

Потім виступив Керенський, який у своїй промові сказав між иншим ось що: Хай ніхто не думає, що блискучий початок офензиви може дати швидкі результати. Керенський закликавав до закріплення єдності, бо тільки єдність може охоронити армію від розпаду й розкладу, тільки при єдності понесені при офензиві жертви не покажуть ся даремними. Переходячи до української справи, він указав на уступки, пороблені українському народові тимчасовим правительством, котре незалежно від установи краєвого органу признало можливим згодити ся на утворення окремих військових одиниць, наскільки такі формації не вносять розладу до армії й не дезорганізують роботи в тилу. Завданням тимчасового правительства — закінчив свою промову Керенський — є підтримувати всіма способами єдність революційної власти, єдність революційного удару. Пора слів минула. Ми настоюємо, щоб прикази бойового значіння виводили ся невідмовно. Цілою силою революційної власти, яку має до розпорядимости міністер війни, я заставляю підчинити ся сій волі революційної демократії.

М. Терещенко в коротенькій промові між иншим говорив, що Росія тепер має далеко більше значіння, ніж вона мала 6 неділь тому назад. Яко Українець з іменем його походження він прагне, щоб була осягнена згода, та висловлює віру, що до згоди прийде, а тим самим буде осягнена ще одна перемога, що наблизить бажаний всім мир.

По міністрах говорили представники місцевих організацій та партій, котрі висловлювали свій погляд на справу. Між иншими Фрумін зазначив, що нібито київські комітети (російські) давно хотіли дійти до згоди з Українцями і закласти підвалини автономного ладу на Україні, але Центральна Рада весь час стояла на перешкоді. М. Порш збивав безпідставні твердження Фруміна та зазначив, що нема нічого дивного в тім, що тимчасове правительство не розуміло ваги та сили українського руху, бо й самим діячам українського руху не відомо було з початку, що сей рух прийме такі широчезні стихійні розміри. Тепер, коли правительство переконалось, що український рух се не „інтрига“ і не фікція, коли воно на власні очі побачило силу сього руху, — воно згодилось, що треба на сей рух звязати і треба дечим перед ним поступитись.

По промовах деяких инших представників партій засідання оголошено закритим о першій годині вночі.

На другий день 13 липня о 12 год. в полудне до Педагогічного Музею знов прибули І. Церетелі та М. Терещенко і мали ще кількогодинну нараду з Генеральним Секретаріатом та президією Центральної Ради. На нараді остаточно вироблялись точки умови між російською радою міністрів з одного боку і Центральною Українською Радою та Генеральним Секретаріатом з другого про самоуправу України. По обіді міністри Терещенко, Церетелі і Керенський мали спільне засідання з рештою міністрів в Петрограді, получившись з ними безпосереднім телеграфічним проводом Київ—Петроград в цілі осягнення згоди на українські домагання цілої російської ради міністрів.

Керенський в губерньській харчовій раді у Києві.

Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 15 липня н. ст. під датою 13 липня з Києва, Керенський відвідав губерньський харчовий комітет. Відповідаючи на промову представника селян-Українців, Керенський виголосив таку промову:

„Товариші-горожане! Вергаючи на фронт, я радо привезу туди привіт від сільського населення України; зокрема тішать мене привіти, виголошені на братній українській мові. 200 літ ваша мова уважала ся злочинною і підлягала всяким переслідуванням; сьогодні перед українським народом відкритий шлях до осягнення автономного існування в дружній семі братніх народів, котра утворить велику, я вірю в се, федеративну російську республіку.

„Я вірю, що в тилу й на фронті всі горожане забудуть усе й об'єднають ся в однім пориві, пристраснім і непоборним змаганням урятувати Росію. Я переконаний, що сей могутній стихійний порив до урятування рідного краю обхопить усі народи Росії, зокрема український. Пішлить уряди армії свіжих борців, виявіть їй поміч хлібом, підійміть її дух прикладом великого подвигу самопожертвування, щоб ми мали право там на фронті сказати: нема в тилу свідомих або несвідомих зрадників, котрі запихають ніж у спину революції й приготовляють побіду ворогів свободи, рівности й братерства.

В надії, що ви скоро стрінете ся зі своїми братами по тім боці фронту, проголошую: Хай живе свободна об'єднана Україна, звязана кріпкими братніми звязками з цілою рештою свободної Росії!“

Парад українських військ під час побуту міністрів у Києві.

„Рѣчь“ з дня 15/VII подає, що під час побуту у Києві міністрів Церетелі, Керенського й Терещенка Центральна Українська Рада уладила парад українським частям київ-

ського гарнізону. Генеральний Український Військовий Комітет видав у сій справі приказ з закликом до українських частей явити ся на площу св. Софії, а звідси до будинку Педагогічного Музею, де містять ся ЦУР. Наперекір Українському Військовому Комітету командуючий військами київської округи О беручев видав з свого боку приказ по військам з заборонаю брати участь у призначенім Комітетом параді. Не дивлячи ся на те, на призначене місце явили ся полки Хмельницького й Полуботка з оркестром музики, деякі артилерійські часті, ученики юнкерської школи та школи прапорщиків і ин. Салдати полку ім. Полуботка з початку не хотіли взяти участь в параді на тій підставі, що Рада не хоче признати сього самочинного полку. Представники полку викликали до себе Винниченка й закидали йому недотримання обіцянок та не давали йому говорити, як він усуредливлював ся. Колиж Винниченко приобіцяв признати ешелони полком і видати їм оружжя та харчі, тоді ешелони згодились взяти участь в параді. З площі св. Софії війська перейшли повз будинок Педагогічного Музею під проводом підполковника Капкана. Тут приймали парад проф. М. Грушевський, С. Петлюра й инші члени президії Ради й Генерального Секретаріату. Всього брало участь в параді коло 20.000 війська.

Деклярація тимчасового правительства в українській справі.

Подаємо за „Рвчю“ з дня 17 липня н. ст. автентичний текст декларції тимчасового правительства в українській справі, прийнятої правительством на надзвичайнім довірочнім засіданню дня 15 липня н. ст. увечері в помешканню кн. Львова.

Ось повний зміст сього важного історичного документу:

„Вислухавши звіт про міністрів Керенського, Терещенка й Церетелі в українській справі, тимчасове правительство прийняло таке рішення :

„Призначити в характері найвищого органу управи кравими справами на Україні осібний орган — Генеральний Секретаріат, склад якого означити правительство в порозумінню з Центральною Українською Радою, доповненою на справедливих основах представниками инших народностей, що живуть на Україні через їхні демократичні організації. Через отсеї орган будуть здійснювати ся заходи, що відносять ся до життя краю та його управи.

Уважаючи, що питання про національно-політичний устрій України та про способи розв'язки на ній земельного питання, в межах загальної засади про перехід землі в руки працюючих, повинно бути розв'язане Установчими Зборами, тимчасове правительство поставити ся прихильно до розроблення Центральною Українською Радою, доповненою згаданим вище способом, проекту про національно-політичне становище країни в такім дусі, як то сама Рада уважатиме відповідаючим інтересам краю, а також про форми розв'язання на Україні земельного питання для предложення сих проектів Установчим Зборам.

Тимчасове правительство, узнаючи необхідним під час війни зберігти бойову єдність армії, вважає недопустимими заходи, котрі могли-б нарушити єдність її організації і команди, як напр. зміна тепер мобілізаційного пляну шляхом негайного переходу до системи територіального комплектування військових частей або наділення командними правами якихсь громадянських організацій.

Разом з тим правительство узнає можливим попірати далі найтісніше національне об'єднання Українців у рядах самої армії або комплектування окремих частей виключно Українцями, оскільки такі заходи на думку міністра війни будуть представляти ся можливими під технічним оглядом і не зломлять бойової здатности армії.

В теперішній хвилі для більше плянового й успішнішого осягнення сеї цілі тимчасове правительство вважає можливим притягнути до здійснення сього завдання самих воєв-Українців і в цілі порозуміння з Центральною Радою можуть бути відкомандировані окремі делегати Українці, котрі

будуть приділені при кабінеті міністра війни, при генеральнім штабі й верховнім головно-командуючим.

Що торкаєть ся військових українських комітетів на місцях, вони здійснюють свої функції на загальних основах, причім їх діяльність повинна згоджувати ся з діяльністю инших воєнно-громадянських організацій“.

Сю декларцію негайно передано безпосереднім телеграфічним проводом до Києва.

Урочисте засідання Центральної Української Ради.

Як доносить „Русское Слово“ з 18 липня н. ст. з Києва, дня 16 липня відбуло ся урочисте засідання Центральної Української Ради й військових депутатів під проводом Грушевського. На сій нараді Винниченко відчитав декларцію петроградського тимчасового правительства й текст нового універсалу Ради, який вислухано стоячи.

Потім проф. Грушевський виголосив промову: Ви вислухали другий універсал Центральної Ради, в яким говорить ся про нову стадію українського життя. Ми вступаємо на вищій шабель і дістаємо фактичну автономію України з законодавчим і адміністративним органом — Радою і Секретаріатом. Ми повинні пам'ятати, дістаючи сей орган, що треба все об'єднати під його управу, щоб від моральних форм власти ми перейшли до правової власти (Бурливі оплески й оклики: „Слава!“).

По Грушевським забрав слово предсідатель Генерального Секретаріату Винниченко та сказав: Ми дійсно переходимо велику межу нашого безправ'я. Було ясно, що скільки-б ми не мали моральної сили, — вона повинна була перемінити ся у фактичну. І Церетелі, відїзджаючи, сказав мені: „Або ми, соціалісти, уступимо, або уступлять ті, хто проти вас. Ви українські демократи повинні старати ся, щоб сей лад був на користь російській демократії“. І ось від імени Генерального Секретаріату заявляю: ми ще незовсім зорганізували ся. Генеральний Секретаріат просить підтримувати його всіма силами й вірити, що коли ми всі разом не будемо боронити своїх інтересів, наша справа не піде наперед так, як треба. Вітаю з новим ладом вас і всю Україну і прошу у вас довіря і помочи.

По Винниченкови виступив член президії Військового Генерального Комітету і секретарь для військових справ Петлюра і сказав: Наша воля повинна бути єдиною. І у військових справах плян роботи Військового Генерального Комітету можна перевести в життя тільки при спільній помочи. Закликаю вас до активної нероздваної підтримки. Тільки єдина воля зможе здійснити наші мрії.

Голова Української Ради салд. депутатів, салдат Березняк говорив: Мені випало велике щасте—від Ради військових депутатів сказати перше слово першим українським міністрам. Міністри-соціалісти (російські) сказали нам: „Робота української демократії і наша робота була і буде одна. Ми творитимемо велике діло Росії, а вам поручаємо діло України“. Сей тяжкий тягар ми взяли й понесемо, поки революція не увійде у певні межі. Наше правительство дало нам роботу й ми її зробимо. Військова Рада депутатів визначає шляхи, відомі Генеральному Секретаріату. Сими шляхами ми підемо й віддамо всі сили озброєного війська, щоб сей крок не був останнім. Звертаючи ся до Грушевського, Березняк говорив: Ви давно стали на сторожі інтересів українського народу. Ви своїм словом будили народ. Се був тяжкий час, але теперішня хвиля винагородить Вас за все. Ми сього не забудемо навіки. — Серед бурливих оплесків Березняк поцідував ся з Грушевським.

Грушевський відповів: „Ся хвиля винагороджує мене за неодн. Я щасливий. Нема для мене нічого вищого ніж ви, військовий український народ! Ви добре знаєте, що значить національна дисципліна. Почутте одности й дисцип-

ліни ви внесете в широкі круги. Треба відкинути всі сумніви й усім іти одним шляхом.

Засідання закінчило ся відспіванням „Заповіту“ й гимну „Ще не вмерла Україна“.

Універсал Української Ради.

Яко результат угоди з тимчасовим російським правительством Центральна Українська Рада видала дня 16 липня н. ст. новий універсал до горожан української землі, текст якого подаємо за „Рѣчью“ (19/VII н. ст.).

„Громадяне української землі! Представники тимчасового правительства повідомили нас про ті конкретні заходи, які задумує перевести тимчасове правительтво в справі управи Україною до Установчих Зборів. Тимчасове правительтво, стоячи на сторожі завойованих революційним народом свобод, признаючи за кождим народом право на самоозначення та полишаючи остаточне усталення його форми Установчим Зборам, простягає руку представникам української демократії і Центральній Українській Раді та закликає в порозумінню з ним творити нове життя України на добро цілої революційної Росії.

Ми, Центральна Українська Рада, стоячи, як все, з а тим, щоб не відривати України від Росії та щоб разом з усіма її народами змагати до піднесення й розвитку цілої Росії та до єдності її демократичних сил, з задоволенням приймаємо заклик правительства до єдності й сповіщаємо усіх громадян України, що вибрана українським народом через його революційні організації Центральна Українська Рада незабаром буде доповнена на справедливих основах представниками інших народностей, які живуть на Україні, через їхні революційні організації, і тоді буде тим єдиним найвищим органом революційної демократії України, що заступатиме інтереси цілого населення нашого краю.

Доповнена Центральна Українська Рада виділить на ново споміж себе окремих відповідальних перед нею Генеральний Секретаріат, який буде предложений до затвердження тимчасовому правительству в характері представника (носителя) найвищої кравевої влади тимчасового правительства на Україні. В сім органі будуть зосереджені всі права й засоби, щоб він яко представник демократії на цілій Україні і рівночасно яко найвищий кравей орган управи міг виповнити складну роботу організації й будівання життя цілого краю у згоді з цілою революційною Росією.

У згоді з іншими національностями України й ділаючи на полі державної управи яко орган тимчасового правительства, Генеральний Секретаріат Центральної Ради твердо йтиме шляхом закріплення нового ладу, витвореного революцією.

Змагаючи до автономного устрою України, Центральна Українська Рада в порозумінню з національними меншостями України приготуватиме проекти законів про автономний лад України для предложення їх на затвердження Установчим Зборам.

Зважаючи, що утворення кравевого органу тимчасового правительства на Україні забезпечує бажане наближення управи кравем до потреб місцевого населення в межах, можливих до Установчих Зборів, і думаючи, що доля всіх народів Росії тісно звязана з загальними здобутками революції, ми рішуче відкидаємо проби самочинного здійснювання автономії України до всеросійських Установчих Зборів (?).

Що-ж торкаєть ся комплектування українських військових частей, Центральна Українська Рада матиме своїх представників при кабінеті міністра війни, в генеральнім штабі і при верховнім головно-командуючім для участі при комплектуванні окремих частей виключно Українцями, оскільки заходи в сім напрямі на думку міністра війни будуть можливі з технічного боку без нарушення бойової здатності армії.

Сповіщаючи про се громадян України, ми твердо віримо, що українська демократія, яка наділила нас своєю волею, разом з революційним правительством доложить усіх своїх сил, щоб довести край і зокрема Україну до остаточної побіди революції“.

Проголошення універсалу Ради.

„Русское Слово“ з 18 липня н. ст. доносить з Києва під датою попереднього дня, що новий універсал Центральної Української Ради буде оголошений у чотирьох мовах: українській, російській, жидівській і польській. 18 липня увечері на великих київських площах відбудеть ся урочисте проголошення нового універсалу військам і населенню. Видано розпорядок урочисто й всенародно проголосити універсал скрізь по Україні. Український Військовий Генеральний Комітет вислав верховному головно-командуючому, командуючим арміями, командуючим фльотами і всім головним начальникам воєнних округ циркулярну телеграму з проською оголосити по армії та фльоті текст універсалу Ради й декларацію тимчасового правительства, яка признає Раду кравейм органом управи.

Мотиви виступлення членів кадетської партії з тимчасового правительства.

Відкликавши своїх представників зі складу тимчасового правительства, центральний комітет партії народної свободи оголосив у „Рѣчи“ з 28 липня н. ст. комунікат з поясненням причин, які приневолити його до сього кроку. Зазначивши, що в цілім ряді питань заграничної і внутрішньої політики міністри — члени партії народної свободи лишали ся зі своїми думками в правительстві в меншості, центральний комітет партії народної свободи говорить між іншим ось що: „Останньою і особливо яскравою подією сього роду було прийняття правительством у готовій формі, без допущення можливості поробити якісь зміни, порозуміння з Українською Радою, докраного трьома членами тимчасового правительства, що їздили на переговори до Києва. Ся розвязка запала, не зважаючи на перестороги наших товаришів про можливі її наслідки. По суті української справи центральний комітет признає необхідність розроблення проекту кравевої автономії України для предложення Установчим Зборам і вже поробив над сим приготівчі заходи. Одначе центральний комітет думає, що негайне утворення місцевої влади, відповідальної перед місцевою-ж громадянською організацією, покликаною до функціонування з неозначеними повноваженнями й на неозначеній території, а так само передчасне освідчення симпатій правительства для проекту кравевої автономії, зміст якої лишаєть ся правительству невідомим, є недопустимим й у високій мірі є небезпечним прецедентом, наперед рішачим, всупереч даній членами правительства присязі про волю Установчих Зборів та про основні риси будучого державного устрою Росії. Центральний комітет уважає, що його односторонні в правительстві, позбавлені можливості впливати на зміст акту в згоді з вимогами головних основ державного права та з інтересами Росії не можуть брати відповідальности за сей крок і за його можливі наслідки“.

Київський городський виконавчий комітет про угоду й виступлення з міністерства кадетів.

Як доносить „Русское Слово“ з 18 липня н. ст. під датою попереднього дня з Києва, на засіданню городського виконавчого комітету обговорювала ся справа виступлення кадетів з міністерства у звязку з українською справою. Балабанов, с. д. меншевик, заявив, що більшість членів тимчасового правительства поступала в українській справі в повній згоді з революційною демократією, тому треба привітати постанову правительства. Що торкаєть ся виступлення кадетів, — одна частина кадетів давно вже пробувала розбити революційне правитель-

ство, то їх треба осудити. Підтримуючи точку погляду Балабанова, представник жидівського „Бунду“ Рафес обвинувачував кадетів у тім, що вони збирають сили для контрреволюції на національним питанню. Представник с. революціонерів назвав виступлення кадетів контрреволюційним актом. Представник крайового комітету партії кадетів Григорович-Барський заявив, що крайовий зїзд партії народньої свободи прийняв резолюцію, котра зовсім згоджується з постановою тимчасового правительства. Київські кадати, позістаючи на давній позиції, протестують проти обвинувачення партії в контрреволюційних замислах і в умиснім розбитті революційного правительства. Григорович-Барський заявив, що з огляду на напрям дискусії не може лишати ся далі і покидає засідання.

По дальшій дискусії постановлено вислати тимчасовому правительству таку телеграму: Зібранне виконавчого комітету громадянських організацій при участі президій рад роб. і салд. депутатів, коаліційного студентства й політичних партій вітає постанову тимчасового правительства, яке прийняло ухвалу в українській справі у згоді з всеросійською революційною демократією і революційною демократією на Україні.

Для обговорення встановленого положення через уступлення трьох міністрів кадетів скликають ся надзвичайне зібранне всіх виконавчих комітетів.

Всі київські громадянські організації проти кадетів, за тимчасовим правительством і за угодою в українській справі.

„Рфч“ з дня 20/VII н. ст. в телеграмі з Києва доносить: Генеральний Секретаріат Центральної Української Ради, виконавчий комітет об'єднаних громадянських організацій, президія ради робітничих депутатів, комітети військових депутатів і коаліційного студентства вислали до тимчасового правительства телеграму такого змісту: „Представники революційно-демократичних організацій Києва вбачають в тім, що три міністри з партії народньої свободи вийшли зі складу тимчасового правительства в звязку з докочаним порозумінням в українській справі замах на освячений революційною демократією принцип узнання за кожним народом права на самоозначення. Уступивши зі складу правительства, представники партії народньої свободи роблять удар революції і цілковито відокремлюють себе від революційної демократії. Одночасно протестуємо проти викликаних кризою влади анархістичних спроб меншости петроградських салдатів і робітників усунути власть коаліційного міністерства проти волі більшости всеї зорганізованої демократії і захопити власть у свої руки. Ми, представники революційної демократії на Україні, обіцяємо тимчасовому правительству нашу енергічну підтримку в боротьбі з пробами викликати горожанську війну й будемо всіма засобами підтримувати тимчасове правительство разом з представниками всіх революційних елементів краю“.

Чернігівські громадянські організації про угоду.

„Рфч“ з дня 18/VII н. ст. в телеграмі з Чернигова доносить, що відбуло ся там об'єднане зібранне губернского виконавчого комітету, харчового і земельного комітетів і губернской Української Ради, на яким прийнято таку резолюцію: „Між представниками тимчасового правительства й Центральною Українською Радою досягнуто порозуміння, яке цілком відповідає жаданням Ради й постановам зїзду рад робітничих і салдатських депутатів, котрі докладно відбивають волю правдивої демократії і революційного народу України та цілої революційної Росії. Об'єднане засідання губерньських виконавчого, харчового й земельного комітетів і губернской Української Ради, поповнене представниками всіх громадянських губерньських, міських і повітових чернігівських організацій, а також партій висловлює пев-

ність, що се порозуміння буде в найкоротшій часі закріплене й переведене в життя тимчасовим правительством. Крім того зібранне висловило певність, що революційна демократія України й цілої Росії зєднають ся для чим скоршого утворення автономії України на широких демократичних основах, з забезпеченням прав національних меншостей, та для утворення всіх здобутків революції і її дальшого розвитку. Зібранне вітає Центральну Українську Раду та представників тимчасового правительства, що досягнули порозуміння.

Проф. бар. Нольде про угоду петроградського правительства з Ц. У. Радою.

З голосів російської преси про угоду подаємо наразі замітний голос професора державного права на петроградським університеті і тов. міністра заграничних справ за Мілюкова бар. Нольде в часописи „Рфч“ з 20 липня н. ст. п. з. „Договір з Радою“.

„Ні з сього ні з того правительство з енергічним кн. Г. Львовим на чолі направило помилку царя Олексія Михайловича й Петра Великого: наскоро, між двома поїздами, три російські міністри та проф. Грушевський порозуміли ся в справі утворення української держави. Яко історик України проф. Грушевський убрав договір у давні історичні форми, які, треба думати, мало оцінили призвичаєні до дещо якобінської манери нинішнього Петрограду його три контрагенти. Коли московське, а потім і петроградське правительство в XVII—XVIII віках порозумівало ся з гетьманами, воно також давало Україні „статії“ про вільности, а Україна обіщувала йому лишати ся в складі Росії „навіки невідступно“. Ріжниця в порівнянні з нинішнім договором тільки в тім, що делегати, котрих послала Москва на українську раду, дуже бачно й уважливо читали й обговорювали тексти, які вони підписували, а сим разом три міністри привезли документ, юридичне значіння котрого правдоподібно незовсім уяснили собі.

Я хочу яко юрист зрзбити пробу здати собі справу з того, що зайшло.

Ні України ні її Ради в російським праві до поїздки трьох міністрів не було. Говорять, що й їх фактичне існування представляло ся дуже сумнівним, але на сім не варто тепер настоювати. Договір, заключений трьома міністрами й убраний у форму декларації тимчасового правительства з 15 липня (н. ст.) і універсалу Ради з 16 липня (н. ст.), не тільки накинув (?) Раду Україні, але й Україну Росії. Розмах політичної творчости вийшов величезний. Неозначеному числу російських горожан, що живуть на неозначеній території, наказано підчинити ся державній організації, якої вони не вибирали й у власть якої їх тепер віддали без жадних якихсь серйозних застережень. Російське правительство не знає навіть, кого воно передало в підданство новому політичному творови. Чейже про територію України є різні думки й австрійсько-українська публіцистика, з якою, треба думати, близько знайомі діячі Ради й міг би познайомити ся один із трьох контрагентів проф. Грушевського по свому урядови міністра заграничних справ, як відомо, відрізує українською землею Росію від Чорного моря.

Над тими міліонами російських горожан і над тими найбагатшими областями російської державної території договір трьох міністрів поставив власть, внутрішній устрій і компетенція котрої викликають повне здивування. Російські юристи привикли по перевероті читати багато правових актів, які в першій хвилі вражають їх своєю новістю і сміливістю. Але такого акту, як „декларація“ з „універсалом“, їм не приходило ся ще читати. Тут уже не новість і не сміливість революційної думки, а безсумнівний односторонній акт державно-правового обману (?), в котрім з одного боку відчуваєть ся досвідна рука старого європейського політичного борця, вихованого

в школі тонких політичних формул і складної політичної боротьби, а з другого недовідний і нічим невправлений „революційний ентузіазм“.

Як устроена нова українська власть по договору трьох міністрів? На чолі краю поставлена — під юридичним оглядом саме договором утворена — „Центральна Українська Рада“. Рада лишаєть ся і по договорі групою діячів, яка забажала присвоїти собі згадану назву, й договір не робить найменшої проби вилічити її від самозванства(?). Єсть тільки застереження, що Рада буде „доповнена на справедливих основах представниками інших народностей, що живуть на Україні, через їхні демократичні організації“. Суддею „справедливості“ доповнення лишаєть ся сама Рада. Віддаючи своїх горожан неукраїнської народности під власть нової організації, російське правительство не подбало навіть про те, щоб проконтролювати, як сї горожане будуть притягнені до участі в Раді. А міжтим досить природно приходиться до голови думка, що доповнення, переведене самою Радою, може показати ся бодай „тенденційним“. Рада „споміж себе“ вибирає „відповідальний перед нею“ Генеральний Секретаріат, котрий затверджуєть ся тимчасовим правительством і буде уважати ся „представником (носителем) найвищої краєвої власти тимчасового правительства“. Так описує організацію української власти „універсал“, текст якого установлено по порозумінню з тимчасовим правительством. Деклярація останнього робить пробу децю затемнити змісл організації, правдоподібно наслідком почуття деякого остраху перед сміливістю переміни, і представляє справу так: „назначити яко найвищий орган управи краєвими справами на Україні окремих орган — Генеральний Секретаріат, склад котрого буде означений правительством по порозумінню з Центральною Українською Радою“... Але якби ні маскувати зміслу договору в справі устроєння місцевої власти, зовсім ясно, що власть передана Раді та її організації — Секретаріатові, а за російським правительством збережене тільки „*nudum ius*“ (голе право) затвердження сього Секретаріату й фікція, що Секретаріат представляє на Україні „власть тимчасового правительства“. Крім фікції російське правительство за собою нічого не зберігає в справі устроєння місцевої власти.

При означенню об'єму власти сих нових органів над Україною нема навіть фікції: договір трьох міністрів просто признає, що Україною управлятиме Рада та її Секретаріат так, як самі знатимуть. „Через означений орган здійснятимуть ся заходи, що торкають ся життя краю і його самоуправи“, говорить деклярація; „в сїм органі будуть зосереджені всі права й засоби (?), знак запитання автора), щоб він яко представник демократії на цілій Україні й разом з тим яко найвищий краєвий орган управи міг повнити складну роботу організації й устроєння життя усього краю в порозумінню з усією революційною Росією“, говорить універсал. Я питаю себе, де права Росії на Україні; і чи в наведених реченнях не містить ся безумовна передача Раді всіх державно-правних повновастей, бодай у внутрішніх справах? Можна догадувати ся, що на взір фінляндського сойму Рада висловить готовість зберігти спільність з Росією заграничних справ і військової управи; але який правовий аргумент протиставить тимчасове правительство українській власти, коли остання, покликаючи ся на договір, зажадає передачі їй почти або телеграфу або сплати податку, як вона уладить земство по свому, як вона на своїй „морській межі“ — бо все можливе при неозначености договору та слабости тимчасового правительства — заведе свої таможні. Зрештою навіть військо стоїть під деяким сумнівом, бо Раді обіцяно „без порушення бойової здатности армії“ комплетування окремих частей виключно Українцями.

Такий змісл „договору“. Розділ власти між Росією і Україною намічений на зовсім нечуваних основах повної ліквідації повновастей Росії. Правда, єсть апеляція до

Установчих Зборів, яким тимчасове правительство радо позіставляє в спадку есконтовані ним і реесконтовані векслі. Та треба порадити вести деякий обрахунок їх, бо инакше Установчим Зборам не легко буде, підсумовуючи політичну творчість російської тимчасової власти, звести кінці з кінцями“.

„Нова Рада“ про угоду.

Українська часопись „Нова Рада“ з дня 19/VII, так оцінює акти угоди між нею і петроградським правительством:

„Новий універсал і видане одночасно повідомлення правительства встановляють ті форми державного життя на Україні, які мають від нині тут мати обов'язковий характер. Відповідно до сього иншими словами й иншим тоном заговорила Центральна Рада в своїм останнім універсалі.

„В нїм вона обертаєть ся тепер не до „українського народу“, як перше, а до „громадян української землі“ — всіх громадян, без національної ріжниць, бо від сього часу Центральна Рада, поповнена заступниками від національних меншостей, робить ся вже краєвим органом державної власти, а не тільки, як було досі, національним органом морального впливу. В сїм перетворенню, зовсім логічним і неминучим з погляду інтересів розвитку, й лежить центр і вага усієї події. Народилась краєва власть... і наша сторона зможе тепер вільно рупати в свою дальшу путь — до повної автономії у вільній федерації народів Росії“.

„Нова власть органічно виросла з тих змагань до самостійного порядкування своїми справами, яке український нарід виявляв все у своїй історії і не позбув ся їх під час спільного прожиття під одним дахом з великоруським народом. Та власть не тільки дає право, але й обов'язки тяжкі й великі. Найперші серед них се забезпечення, в порозумінню з усіма національностями, ладу та спокою на нашій землі й охорона здобутків революції“.

Деклярація Українського Генерального Секретаріату.

На пленарнім засіданню Центральної Української Ради дня 9/VII під проводом голови Ради проф. Грушевського предсідатель Генерального Секретаріату В. Винниченко зложив політичну декларацию — програму в імени Секретаріату.

В декларациі, як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 11 липня н. ст., між иншим говорить ся, що Центральна Рада дійшла в своїй національно-політичній діяльності до серйозного й відповідального моменту, — з виконавчого органу об'єднаних партійних і громадських груп, яким вона була з початку революції, стала Рада найвищим виконавчим і законодавчим органом усього зорганізованого українського народу. В декларациі заявляєть ся, що в тім нема ворожнечі у відношенню до Петрограду, тільки виявляєть ся повна байдужність до нього, бо українська демократія має свою власну власть, котру вона утворила й котрій довіряє. Центральна Рада повинна поширити свою платформу й стати національним соймом, який повинен освітлювати й розв'язувати всі видвинені життєм справи. Згідно з сими потребами робота Генерального Секретаріату повинна бути поділена між секретарів для внутрішніх справ, для фінансових справ, юридичних, харчових, міжнародних, справ праці, шляхів, військових, торговельних, промислових і справ просвіти.

Про зміст декларациі доносить московська „Gazeta Polska“ з 12 липня ще таке: Внутрішні справи України треба уладнати сим робом, аби зовсім зреорганізувати адміністрацію і утворити автономічну українську власть у

тиснім контакті з іншими народностями. Фінансові труднощі великі, бо наразі Рада може користувати ся тільки добровільним збиранням засобів, але змагатиме до того, щоб справу податків і поборів поставити на праводержавнім ступні. Судівництво тимчасом лишаєть ся без зміни, але Генеральний Секретаріят виробить план судових реформ і прав у приложенню до потреб автономічної України. Тому, що Секретаріят змагаєт засадничо до перебудови Росії на підставі федерації через порозумінне з рештою народів, в першій черзі змагатиме до того, щоб увійти в контакт з народностями, що заселяють Україну. Просвіта повинна бути національна, але заки удасть ся утворити спеціальний орган, Секретаріят користатиме з помочи існуючої вже наукової округи й культурних організацій. У земельних справах Секретаріят старатимеь ся перевести контроль над діяльністю земельних комітетів і попираєть тиме земельні кооперативи, крім того виробить проєкт права, яке розмежує компетенцію російських Установчих Зборів і Українського Союму в справах земельної реформи. Харчовими справами займаєть ся Секретаріят остільки, що впровадить плановість акції. В справі війська Секретаріят змагатиме до українізації частей, як у тилу армії, так і на фронті. Для виконання завдань згаданих у декларації, Секретаріят утворює окремі канцелярії і бюро, які виконуватимуть відповідні праці. В першій лінії Секретаріят ставить собі завдання охоронити Україну перед анархією.

Відчитанне декларації, як подає „Р. Г.“, відбуло ся в присутности всіх генеральних секретарів, при майже повнім комплеті членів Ради. Декларацію вислухано дуже уважно й покрито гучними оплесками й окликами „Слава“. По перерві окремі фракції Ради відчитали мотивовані форми переходу до чергових справ.

Від с. р. Ковалевський між иншим підніє, що Секретаріят повинен змагати до утворення національного бюджету. Щодо війська треба було сказати, що організація його є переходовим ступнем до народньої міліції. Треба ясно сказати, що організацію нації ми мусимо закінчити на своїх Установчих Зборах. Вкінці висловив довіре Секретаріятю. З формулами переходу до чергових справ виступали далі Сивошанка — від фракції незалежних соціалістів, Любинський — від фракції націоналістів революціонерів, Клепацький від трудовиків. Гервайзе(?) від фракції соц.-дем. заявив, що його фракція не зайняла ще становища до декларації. На пропозицію голови дальше обговоренне декларації відложено.

На засіданню з дня 10/VII вела ся дальше дискусія над декларацією Секретаріату й Рада ухвалила резолюцію, запропоновану фракцією с. р. такого змісту: „Вислухавши декларацію Генерального Секретаріату, Українська Центральна Рада висловлює йому повне довіре. Уважаючи Генеральний Секретаріят найвищим народоправним органом українського народу та його найвищою властю, маючи на увазі, що в інтересах українського трудового народу взагалі являєть ся скликанне Українського Установчих Зборів, визнаючи потрібним, щоб Генеральний Секретаріят в чергову сесію Центральної Ради представив доклад про Українські Установчі Збори, Центральна Рада переходить до чергових справ“.

Треба замітити, що засідання Ради, на яких відчитано декларацію Секретаріату та прийнято наведену щойно резолюцію, відбували ся на кілька днів перед приїздом російських міністрів до Києва для переговорів з Радою.

В справі об'єднання революційних сил на Україні.

В попереднім числі „Вістника“ подали ми інформації про заходи до об'єднання у Києві російських організацій з українськими. Ся справа перед приїздом до Києва міністрів Терещенка, Керенського й Церетелі йшла туго. Як вона тепер, по угоді, стоїть, не маємо ще певних відомостей. Але для історії сеї дуже важної справи подаємо тут ряд цікавих голосів.

На засіданню Центральної Української Ради з дня 10 липня обговорювало ся питання про комісію для порозуміння української демократії з іншими демократіями, в звязку з запросинами прислати своїх представників від Центральної Ради. Ц. Р. по короткій дискусії ухвалила таку резолюцію, запропоновану І. Пугачом: „Вислухавши запрошення київських (російських) виконуючих комітетів у справі організації комісії для порозуміння з національними меншостями та признаючи таке порозумінне дуже бажаним в найближнім часі, Центральна Рада доручує ту справу генеральному секретареві в міжнародних справах“.

„Р'єчь“ з дня 15/VII доносить за „Р. С.“, що заходи Центральної Української Ради прийти до згоди з представниками демократій інших націй для утворення спільного кравского органу скінчили ся невдачею длятого, що Рада хоче цілком підчинити собі загально-російські організації. Не-Українцям може бути дана в сім органі лише $\frac{1}{4}$ мандатів. Представники неукраїнської демократії настоюють на тім, щоб будучий краввий орган функціонував як орган тимчасового правительства.

Ся відомість відносить ся до часу кілька днів назад від дня 15/VII.

Про плян порозуміння знаходимо цікаві інформації в „Новій Раді“ з дня 14/VII, себто в часі побуту у Києві міністрів. Читаємо тут:

„Потребу порозуміння розуміють обидві сторони, прагнуть його й, хоч може поволі, йдуть до нього. Останніми днями висунуто вже конкретні пляни такого порозуміння.“

„Саме було два пляни. Один, що висувують заступники неукраїнських організацій, зводить ся до того, щоб створити новий краввий орган, у якому знайшли-б заступництво усі місцеві організації з відповідною участю від Центральної Ради. Другий, що виходить з українських кругів, полягає в тім, щоб нового органу не творити, а реформувати Ц. Р., давши в ній відповідне заступництво неукраїнським організаціям. Рівняючи сі два проєкти, не можемо не дати переваги останньому з мотивів чисто об'єктивного природи.“

„Діло в тім, що Центральна Рада здобула вже собі серед мас на Україні широку популярність і має певний авторитет серед більшости місцевої людности, себто серед Українців. Хочби як був зручно й добре складений новий орган, йому довело ся-б ще завойовувати собі популярність і довіре, і хто знає, чи се йому пощастило-б, і не відомо, чи хутко. А тимчасом ми живемо під таку гарячу пору, коли треба працювати над організацією краю зараз, не відкладаючи може ні на один день. До тогож, хочби й був утворений новий орган, Центральна Рада не може бути просто розпущена, бо складає її цілий ряд національних зїздів, як перший національний, селянський та військовий, і щоб розпустити її, треба-б постанови таких само авторитетних зібрань, як ті зїзди. Отже Центральна Рада все одно існувала-б, і знов було-б два паралельних кравских органи, себто те саме роздвоюванне, що даєть ся в знаки й тепер. А се кінець кінцем зVELO-б нінащо й саме порозумінне.“

„Отже Центральна Рада мусить лишити ся. Але вона має поповнити свій склад новими елементами, себто заступниками від тих національних меншостей та організацій, які досі стояли осторонь від українського життя. Се справа вже чисто технічного порозуміння, але все-таки на практиці вона стріває чималі труднощі, які треба полагодити. Насамперед

щодо числа нових членів, то тут маємо з одного боку проєкт Ц. Р., що дає їм 30 проц. місць, а з другого — домаганне неукраїнських організацій, що се число побільшують до 50 проц. Не торкаючись основ такого збільшення, можемо зауважити, що воно могло б причинити ся до зменшення авторитету самої Центральної Ради серед селянської людности. Се в меншій мірі значило б те саме, що й утворення нового органу. Не визначаючи певного числа нових мандатів, скажемо тільки, що реформу треба провести по змові так, щоб вона не дуже все-таки міняла первісний склад і через те не втратила своєї авторитетности.

„В усякім разі знов кажемо, се вже справа технічна й на ній саяк чи так обидві сторони певне погодять ся. А надто що в розмовах про се беруть участь такі популярні й поважні люде, як міністри соціалісти Церетелі та Керенський. Треба сподівати ся, що сим разом порозуміння дійде вже до щасливого кінця“.

Другий всеукраїнський військовий зїзд.

Рекрутація Українців. Привіт від сибірських Українців. Зразковий статут військової організації. Націоналізація війська. Земельна справа.

Про вечірню нараду зїзду 21 червня н. ст. довідуємо ся з „Робітничої Газети“, що того дня були двері для гостей і преси зачинені цілий час. Ранішнє засідання 5-го дня зїзду — 22 червня розпочало ся 9^{1/2} год. рано. Головував Гаврилюк. На деннім порядку були реферати з місць. Тому що їх було дуже багато й не можна було вислухати усіх, поставлено пропозицію вибрати по одному референтови від округи й від армії, якому інші дадуть сирий матеріал по ранійше виробленій анкеті. Збори прийняли пропозицію і Дяченко зреферував проєкт анкети. Ось вона: 1. яка часть, 2. де стоїть, 3. яка організація, 4. чи окремо виділені українські роти й інші частини, 5. скільки Українців зорганізованих і скільки незорганізованих, 6. настрої Українців, 7. яке відношення до Українців з боку начальства, полкового комітету й місцевих організацій, 8. відношення Українців до руху на Україні, 9. відносини офіцерів і солдатів між собою, 10. наказ делегатови, 11. яка центральна українська організація в армії чи в окрузі. Збори ухвалили анкету.

Від Г. У. К. виступив з рефератом про Українців-рекрутів Селецький. Товариші! Як вам відомо, старий уряд для цілей найпевнішого обрусіння усіх народів, що живуть у Росії, та для забезпечення свого грабіжницького панування уживав багато різних засобів. Одним з таких була метода вивозити Українців на Московщину, а Великоросів на Україну й таким чином, мішаючи їх, досягати найбільші успіхи ганебного обрусіння. Ся метода на жаль затримала ся і до сеї пори. Українців вояків у Пензі, у Саратові більше ніж у Києві й Полтаві. Ми мусимо рішуче запротестувати проти такого ненормального стану річей, бо се не дає ніякої користі для військової справи, а для нас Українців ся річ дуже й дуже шкідлива. Але ми бачили, що й досі Українців везуть до Саратова, а на віщо, й самі не скажуть. І треба, щоб більше сього не робило ся, щоб Українців рекрутів лишали тут. Тоді гарнізони на Україні дійсно будуть українськими. Ради солдатських депутатів не будуть провадити такої ворожої нам політики й не буде у нас ніяких заколотів. Кінчаючи свій реферат, він бесідник таку резолюцію до ухвали зборів:

„Зважаючи на те, що політика обрусіння повинна тепер перейти до історії минулого ганебного деспотизму, що перевіз війська викликає зайву витрату народніх грошей, що краще зоставляти рекрутів на рідній землі, де-б вони могли стати до помочи Рідному Краєви, — зїзд постановляє, щоб Українці рекрути залічали ся від сеї пори тільки у полки, що стоять на території України, та взагалі нікуди не вивозили ся“.

Величко указав, що до Саратова їхали вояки 25 днів, 25 днів їх морили у дорозі, 25 днів їхнього обучення згубило ся цілком даремно. А се щось коштує державу. Треба постановити й рішуче сказати, що наш рекрут нікуди звідси не піде. У бесідника є наказ, де сказано, що армія повинна бути територіально-національна. Рекрут у своїй стороні, як що випадє бути йому недалеко від домівки, може у вільний празниковий час поїхати до дому та хоч картоплю pomoже садити своїм старим батькови й матери, а не байдаки бити, як се він тепер робить від безділля на чужій стороні серед чужих людей. Ніодин рекрут з території України не повинен нікуди вивозити ся.

Матрос Дудкин сказав, що тут усе говорило ся про Українців рекрутів армії. А якже буде з Українцями матросами? Перший зїзд постановив виділити кілька кораблів у балтійській флотії. Але бесідникови тепер здається ся, що краще постановити, щоб Українців тепер засилали до чорноморської флотії, де вже скількість Українців виносить 95%. Таким чином скоро вся флотія Чорноморії буде українською.

Кедровський відчитав резолюцію в сій справі, вироблену редакційною комісією і збори прийняли її.

Від Українців з Сибіру зложив привіт Пирхавка: Брати Товариші! Вибачайте мені, що голос мій трохи тремтить, бо се від радісних сліз, що на силу здержую. 17 років бив ся я за щастє України і за се дістав ся на Сибір. Часом мені здавало ся, що вже цілком зруйнована Україна, що вже не воскресить її ніщо, але прозрів тепер, бо бачу уже свій народ могутнім, узброєним, тепер вже ніхто не зможе придушити його. Я хотів вас привітати від ваших братів, котрих старий уряд загнав далеко-далеко у Сибір. Вони там під сей час страшенно зрадили й рвуть ся до дому. Вони раді відразу їхати на позиції, щоб мати змогу, проїзджаючи, хоч на кілька хвилин подивити ся на рідну Україну. Вони рвуть ся, аби скорійше принести й розум для праці на користь рідному народови. До праці за досягненнє величнього гасла: „Земля і Воля!“

Голова Гаврилюк виголосив „Славу сибірським Українцям“, а зїзд гучно і довго вітав Сибіряків. Дальше розпочали ся реферати з місць і тому двері для гостей і преси були зачинені.

Вечірнє відкрите засідання почало ся о 9-ій год. Петлюра реферував вироблений уже редакційною комісією проєкт зразкового статуту військової організації. По бажанню зборів він спинив ся тільки на тих місцях, де редакційна комісія поробила зміни. Балачки вийшли з приводу пункту, де зазначує ся право Українців на полкові казенні кошти, що дають ся на літературу. Референт пояснив, що Українці мають право на такий відсоток тих коштів на свою літературу, який відсоток Українці складають у часті відносно до всіх інших вояків часті. Збори ухвалили статут.

Дальше член Г. У. К. Пількевич реферував справу націоналізації війська. Товариші! Коли тут Винниченко реферував вам про делегацію до Петрограду, я мав разом з ним оповісти про ту урядову комісію, що мала розглядати й сю справу. Але тоді було незручно уже то зробити і я відложив се до сеї пори. Ви вже чули від Винниченка, скільки матеріалу для гумористичного журналу дали розмови сеї комісії. Але рекорд сеї гумористики побив полковник Туган-Барановський. Він сказав: „Прежде всево скажіте, что такое українец і в каких границах ви себе представляете ету Україну?“ На перше запитаннє я сказав, що про се, як вам, то треба багато говорити, та ще й до того покликати ся на фільольогію, а границі вказав я йому на карті. Що-ж до націоналізації, то він сказав, що ніби він давно про се думав і з великою охотою пристав би на се, бо мовляв, хоч він і Татарин, але любить „малоросов“, що у нього жінка „малороска“. Крім того він помічав, що Українці найкращі вояки. Згоджуючи ся цілком на націоналізацію війська, він все-таки не міг рішуче нічого сказати, в яких саме межах се буде зроблено. Стурбувало їх наше

домаганні, щоб чорноморська флота була українською. Що-ж тоді буде з кримським півостровом. Аджеж він населений Татарами. То може чорноморську флоту краще статаризувати, ніж зукраїнізувати? Врешті з усіх цих балачок ми винесли таке: Погляди у нас зовсім різні. Ми кажемо, що се потрібне й необхідне, вони, — що се все шкідливе. Наші домагання цілком життєві, доказом чого є те, що само фронтове начальство йде нам назустріч. На Україні повинно стояти тільки українське військо. Візьмим напр. демобілізацію. Необхідно, щоб під той час на Україні були українські гарнізони, бо ми знаєм, як при наших порядках відбудеться ця демобілізація. Наші гарнізони могли-б не допустити під сей час до прикрих випадків на землі, не для всіх однаково рідної. Далі ся організація національного війська допоможе нам узяти як найбільшу участь у виборах до Установчих Зборів. Нарешті, як що буде переведена націоналізація війська, то тоді автономія буде у наших руках і ніхто вже нам не вирве її! Далі референт подав резолюцію, в якій запропонував зборам доручити Г. У. К. виробити плян негайного переведення українізації війська. Збори ухвалили резолюцію.

Прап. Курявий реферував коротенько про земельне питання. Товариші! В денний порядок, який пропонував нам Г. К., не поставлено на обговорення питання про землю. Але, як ми зіхались сюди, то зразу поставили його на денний порядок і се цілком зрозуміле, бо більшість з нас тут селяне. Ся справа дуже й дуже складна, але у нас майже одно бажання. У нас уже є такі органи, що сю працю розробляють. У нас вже відбув ся всеукраїнський селянський зїзд, що майже тільки одно се питання й розробляв. Через се не слід тут багато балакати, а просто сказати, як треба сю справу розв'язати. Як я їхав сюди, то зустрів ся з одним делегатом сього селянського зїзду. Він просив нас тільки підтримати їхні постанови, піддержати їхні бажання. Справа складна. Тому я пропоную просто прийняти в сій справі ті резолюції, що ухвалив селянський зїзд, без обговорення. Він відчитав резолюцію селянського зїзду.

Голова дав одно слово за й друге проти. Зїзд гучно повітав промовця, котрий висловив ся проти обговорення цих постанов тут на зїзді. Коли-ж другий почав висловлювати ся за обговоренням, то разом увесь зїзд закричав: „Геть, геть!“ Голова запропонував голосувати над такою резолюцією: „Зїзд цілком приймає і підтримує постанови селянського зїзду по земельному питанню“. Зїзд одностайно ухвалив сю пропозицію і потім довгими оплесками повітав своє рішення. На сїм збори закінчили ся.

До національної справи в новій Росії*).

(Кілька угод на часі).

У нашій статі „Російська революція та національна справа у Росії“ (пор. Вістник, ч. 146) ми звернули увагу на величезне значіння національної проблеми для нової Росії, схарактеризували її як найфатальнішу спадщину покійного царизму та звернули ся з закликом до будівничих нової Росії: поладити се вельми важне питання у новочаснім демократичнім і поступовім дусі, відповідно до природних національно-автономічних прямувань поневоленних російських „інородців“ і „окраїн“. У вище згаданій статі ми висловили побоювання, що саме під сим оглядом нова Росія виявить менше приготування, як теоретичного, так і психологічного, розуміючи під сим останнім загально відомий нахил російської громадсько-політичної ідеології до державного централізму. Що сі побоювання не були безпідставні, на жаль потвердив дальший розвиток відношення нової Росії до національної проблеми й деякі національні конфлікти (український, фінляндський), які вийшли на сїм ґрунті.

*) З нестачі місця ся статя не увійшла до попереднього числа.

Колиб се були лишень непорозуміння тільки зовнішнього характеру, звязані, коли так можна висловити ся, з механікою поладження національної справи, — се не було-б ще найгірше й було-б се зовсім зрозуміле в післяреволюційнім положенню Росії, яка з ґрунту мусить перебувати свій державний організм та устрій, — отже наразі неминучі деякі помилки й недокладности у способах і методах праці в данім напрямі. На жаль причиною дотепершніх комплікацій в новій Росії з приводу поладження національних справ є не тільки дефекти механічного характеру, але у великій мірі й основні різниці в самім принципіальнім відношенню до національної проблеми взагалі у поневоленних народів з одного боку й державно-пануючого з другого. Сей сумний факт, котрий на основі історичного досвіду й політично-ідеологічного розвитку великоруського загалу у XIX ст. можна було передбачити, заслугує на як найсерйознішу увагу. Бо не треба забувати, а великоруський загал се передовсім мусить пам'ятати, — що національна справа се Ахілева пята Росії й від того або иншого поладження національної справи залежить уся будучина східного державного велетня. Се його — бути чи не бути.

Ніякими „залізними обручами“ державного патріотизму, як сього бажать російські кадети, не можна заховати при життю держави, як що у поневоленних народів не буде власної волі до сього. Се значить, що великоруський центр мусить дуже рахувати ся з політичним настроєм „окраїн“ і „інородців“, старати ся зрозуміти їх становище до сеї пекучої справи й у співробітництві з ними знайти шлях до такого її поладження, котре-б однаково відповідало інтересам, як державного, так і недержавних народів. Вже у попередній своїй статі з приводу сього питання ми, покликуючи ся на відомого шведського дослідника сучасних держав — Р. Челена, сконстатували, що будуча Росія може запевнити свою державну суцільність і непохитність лише після перебудування її на федеративній основі.

Федерація се форма будучности держав з ріжнонаціональним населенням. Се єдиний шлях і спосіб для заспокоєння з одного боку національно-автономічних прямувань недержавних народів відповідно до популярної саме тепер засади „самоозначення народів“, а з другого — великодержавних тенденцій господарського характеру нового часу, себто т. зв. економічної автаркії, яка вимагає утворення великих державних областей. Тільки федеративна спілка народів, отже й та сама конфедерація, котрої боїть ся проф. Кокоскін, се найбільший етап на шляху політичного розвитку Європи до будучих європейських Сполучених Держав. В ній найліпша запорука самостійницьких прямувань поодиноких поневоленних народів, а з другого боку вона є природним шляхом до як найбільшої інтеграції та поширення державного організму, що знов однаково необхідне під економічним оглядом, як для державного, так і недержавних народів. Вона врешті є найліпшим ліком проти дотепершніх національних сепаратизмів і ірредент, сих тайних хоріб державного організму, котрі, як рак, розїдали його механізм, підкопуючи поволі, але невпинно саме його існування.

Досі — поза федерацією — політичний досвід знав два головні способи поладження державно-національного антагонізму, а саме державний централізм, що в більшім чи меншім ступні поневолює недержавні народи пануючому (царська Росія, подекуди дуалістична Австро-Угорщина) й національно-державний атомізм (Балкан), що відокремлює поневолені недержавні народи у зовсім самостійні державні одиниці. Для сього другого способу Німці мають влучне означення „Kleinstaaterei“, себто дрібнодержавність. Вона була модною у середині минулого століття, коли політичні теорії голдували засади національних держав і перебудови всієї Європи відповідно до сеї засади. В її дусі утворили ся, як відомо, балканські національні держави. В часі сеї війни сею засадою послугуєть ся почвірно порозумінне задля розбиття Австро-Угорщини, котру воно проєктує перебудувати на зразок старого Балкану.

Однак принцип національно-державної тожсамості оказався лише під деяким оглядом раціональним, а саме там (Італія, Німеччина), де національно-етнографічна область була разом більш менш географічно-економічною замкненою суцільністю, що є одною з головніших умовин державної самостійності. Далі важний був притім ще інший момент: численність народу й територіяльна великість державної області. Малочисленні народи й територіяльно малі держави, наскільки вони не мали вигідного географічного положення (при морі або природою забезпеченого), були самостійними більш номінально ніж у дійсності, фактично залежачи від одного з головних гуртів європейського великодержавного концерту. На Балкані, де всі ці умовини були досить погані й доля національних самостійних держав не була дуже гарна, фактично вони лише животіли на ласці конкуруючих великих держав, заінтересованих у політично-економічній опануванню Балкану. Їх державно-політичний вплив був другорядний. Економічний розвиток зовсім залежав від доброї чи злої волі сусідніх держав-глитаїв. Взаємні міжбалканські відносини були дуже напружені з причини великодержавних аспірацій кожного з балканських народів (розуміється, на рахунок своїх же сусідів), наслідком чого всі молоді балканські держави змушені були переважну частину своєї життєвої енергії запропащувати на мілітаризм з очевидною шкодою для свого національно-культурного розвитку й поступу. Під сим останнім оглядом поодинокі самостійні балканські народи загалом стояли низше ніж деякі поневолені австрійські (Чехи та Словінці). Не диво тому, що останніми часами балканський соціалізм (особливо в Румунії) почав систематично поширювати думку балканської федерації як державної форми, яка найліпше відповідає життєві й культурним інтересам поодиноких балканських народів, а поруч з тим і певно забезпечує не лише внутрішній їх розвиток, але й зовнішню незалежність від протекторства великих держав.

Коли вище згаданий державно-національний атомізм фактично не виправдав національних прямивань поневоленних народів, давши їм здебільшого лише зверхню поволоку державної самостійності, то вже зовсім не досяг своєї мети державний централізм ріжонаціональних імперій як запорука державної суцільності. Навпаки, як у царській Росії, так і в дуалістичній Австро-Угорщині він був найголовнішим ворогом санації внутрішніх відносин, підточував, чим далше, тим більше державний кістяк, підготовляючи неминучу кризу сих двох держав. Для царської Росії, здається, й не було іншого виходу, як розпад, й тому зрозумілими є прогидержавний настрої більшості „інородців“ під час сеї війни, як се ясно й відкрито виявило ся з відомої торічної відозви „Ліги російських інородців“ до американського президента. Неможливість удержати дуалістичний централізм габсбурзької монархії виявила ся так само прилюдно, як лише скинено ланцюги воєнного абсолютизму й австрійські народи могли свobodно висловити ся про свої національні домагання і бажання. Майже солідарно вони висловили ся за перебудовою дуалістичної монархії у спілку до державу автономних народів, себто іншими словами кажучи, — за національно-державною конфедерацією. Необхідність такої реконструкції австро-угорської держави признають і нешовіністичні представники пануючого німецького народу (проф. Ляммац, Редліх, Ферстер і ин).

Чи ж демократична й республіканська Росія має лишити ся під сим оглядом за монархічною та малопоступовою Австрією? За тою Австрією, яку російська публіцистика віддавна проголосила втіленням національного гнету й несправедливості? На жаль з дотеперішнього кількомісячного досвіду не видно в новій Росії потрібного зрозуміння для національних прямивань „інородців“ і „окраїн“. Натомість аж занадто видним є централістичний атавізм у політичній думанню (протифедеративні ухвали кадетського та соц.дем. меншевицького з'їзду, про які докладно реферувало ся на сторінках сеї часописи), надмірний державний фетишизм і поклонення ідоли державної інтегральності. У буржуазійно-

ліберальних кадетів, котрі вже перед війною почали показувати своє великоруське „національне обличчя“, — се становище не може здивувати, але російській с.д.— їй слід би вже розпрощати ся зі старою байдужністю до національної проблеми взагалі й національних питань у Росії зокрема, а поруч з тим і сховати до архиву свій мертво-догматичний централізм. Їй не слід боятися федерації як перешкоди задля природної капіталістично-економічної еволюції, яка спричинює найкращий розвиток пролетаріату. Добровільна федеративна спілка народів може витворити кращі економічні перспективи для розвитку працюючого люду ніж капіталістично-буржуазійний централізм. Російські соціалісти-антифедералісти змішують два ріжні поняття: економічної автаркції (самовистарчальність) та економічного монополю. Федерація безперечно суперечить другому (а тому проти неї буржуазійний лібералізм пануючих народів в Австро-Угорщині, як і в Росії), але знаменито згоджується з першою. В інтересах народів та їх добробуту є перша, а не другий, сей капіталістичний сурогат, яким користують ся лишень панські верхи пануючих народів і кляса.

Справжня російська демократія не повинна боятися національних домагань „інородців“ і „окраїн“, оскільки вона матиме відвагу й силу справедливо поладити національну справу в Росії, себто іншими словами кажучи, наскільки вона визволить ся з гіпнози староросійського ідеалу механічної суцільності російської держави. Навпаки вона мусить собі добре усвідомити, що основна перебудова недавньої „тюрми народів“ по національній засаді неминуча й що федеративна спілка „окраїн“ буде найкращим цементом задля державної суцільності й міцності будучої Росії. Всім дуся вона мусить помагати „інородцям“ у переведенню їх національно-автономних домагань. Вона мусить свою психольою докладно вичистити від застарілого централістичного намулу, против якого матиме добрий лік в анти-централістичних писаннях Бакуніна, Герцена та Драгоманова.

Особливо писання сього останнього про східно-європейську федерацію мала-б читати нова Росія, бо в них є багато актуального й добре продуманого для поладження національної справи взагалі та головню у Росії. Вона не повинна побоювати ся, що федерація чи навіть конфедерація приведе до розпаду російської держави (навіки — се лише скріпить союз „окраїн“ з центром), але може бути певна, що найменший державний централізм або неясність супроти поневоленних народів навпростець поведе до сепаратизму „інородців“ і відокремлювання „окраїн“ (Фінляндія, Україна), себто до занепаду російського державного зліпку! Отже треба вибирати й рішати ся, доки непізно! **Н. В.**

Х Над водами Лети.

(З останніх хвиль Франка).

Було се в половині лютого 1916. Я приїхала до Львова з Гінду, по дорозі до Чернівців, де мала обняти учительську посаду. Я повинна була відпочити часок у Львові, та розгін дороги, Агасверового руху вперед тривав, — я невідомо продовжала його наглими й неоправданими рішеннями, як людина, що куди не йде, як тїнь волоче свою тугу. Таким робом я найшла ся пополудні в день мого приїзду перед домом невиразного вигляду, який рівно добре міг бути монастирем Василіян, домом убогих, українською школою вправ, врешті робітнею братів Вчеляк і Спілка. Се був захист стрільців-оздоровенців. Мені відчинив жовнірик, ще дитина, з лиця кров утікла, над сумними устами вус ледви засівав ся. Чоло таке хмурило, як ті лютові дні і як лютові народні сподівання. В його лиці ударяла мене недостача молодости, він мабуть один з тих, що зразу, без переходу, при зойку шрапнелів став горожанином. На мое питання, де живе др. Франко, він мовчки, як трапіст, ука-

зав мені перший поверх, засалютував, зробив автоматичний зворот, щез.

Двері, де жив др. Франко, відхилив його братанич Василь, змучений, рослий, рум'яний парубок у вишитій сорочці, з рухами важкими й непевними, немов виконуваними в чужій для його організму стихії. Я увійшла. В кімнаті було багато простору, поза тим були там ще два плетені крісла, стіл і жовнірське, чорне ліжко, з якого назустріч мені з нежданою живістю піднісся поет і звітався сим своєрідним, теплим способом, при яким гість міг заховати при собі біль ізза каліцтва сих могутніх рук, а поет ошаджував собі дисонансу. Був дуже блідий, але бадьорий, весь час розмови зі мною сидів просто, пронизуюче сторожкий на кожду думку й вислів, та вмить коментуючий се і друге неясне чи невірне, по свому, категоричним імперативом, судоми, повними мудрого світла й опертими на блискавичній творчій індукції. Говорив зривано — гостро, дуже звязками зарисами, як людина, що стоїть серед безмежних пустарів і не має з чим порівнювати, зате — теж саме робить його близьким до абсолютної правди. Кождо слово, проголошене трохи хриплим голосом, що немов квапився кудись, полицало по собі нематеріальну смугу світла, особливо-міцний флюїд, який я замічувала лише присутністю тривожної утоми. Моїй душі, прикованій до малих і по малому складних річей, робилося моторошно, як серед громовинного напруження і я, коли приходили дрібні, як мить, *lucida intervalla*, згадувала мимохіть вражіння, яке зробив на мені Василь, що немов також, але по свому тяжко і жалісно копошився серед чужої своєї психіці стихії.

— То ви з Гімнду? Спасибі, що навідалися. Кажіть, як живеться, що пишете?

— Відповідь буде нецікава, пане доктор. Все те, що я могла б оповісти, — „самая пашлейшая мелочь“. Замість говорити зайве — я воліла б послухати про вас, пане доктор, як здоровле? які проекти на думці з новою весною, що її ось-ось не видко?

— Перший мій проєкт — підняв живо др. Франко — се вернути на Понінського*. — „Щось мене нудить, щось мене з тихої хати в світ жене“... повторив з делікатним гумором вірш, здасться, д. Лепкого. — Я держався місяця досі, — бо — жалі мені було моїх стрільців.

Змовк хвилино і дивився на сумерк у вікні, весь провітлений прегарною гордістю і милосердям. А мені якоюсь раптовою асоціацією виображень стало перед очима те місце з євангелія св. Луки, де написано:

— І глянувши на голодну товпу в низу, учитель сказав:

— Милосерджуся над народом...

Тривала хвиля тиші, у яку розбуджена на хвилино заметіль кинула бліду луну дзвінків, летючих в судорогах кудись попри хату.

— А моє здоровле — інформував мене поет, помовчавши трохи, постійно поправляється. Се завдяки докторови Овчарському. Він зовсім нові, індивідуальні міри прикладає до недуги. Ви читали — змінив нагло тему — моє останнє поетичне оповідання в „Ділі“ з часу інвазії?

(Воно в буквальнім розумінню було останнє, у ній видно, як трагічно волочуться по землі дужі, насторошені противним вітром крила, з переломленими обома лівками...).

— Читала, пане доктор.

— Ну, й що? — поспитав поет дуже пильно, немов учинив би молодий дилетант при перших сробах пера. Він, що написавши щось, як невичерпаний багач, переставав пам'ятати, а хвалу й суд носив сам в собі!

Я зжахнулася: спостерегла віч-у-віч темну жолобину, як душа картин Бекліна, бездонний обрив, що стоїть на межі геніяльності — й атрофії всякого думання.

— Думаю, що ви, пане доктор, заведи даєте приклад з себе у невтомній роботі, у сповнюванню добра для добра.

— Воно так справді — притакнув спокійно й запевнено. — Я не уставав у праці ніколи, — навіть ніч не приносила мені відпочинку. Бо нічю я проєктував, на розсвітлі освіженими думками піддавав критиці концепції, основи яких кладені дуже часто при підвищеній температурі, а в день я повно й обдуманно — творив. От і сьогодні — я почав диктувати одну з книг Лівія, — невіджалована шкода, що тільки ще старинних класиків не переложено на нашу поетичну прозу! Вам мабуть відомо, що я в книгах Лівія найшов натяк, вищий усяких сумнівів, що колискою українства не є Новгород, як хочуть історики, але Панонія, одна з південнодунайських провінцій римської імперії?

Вичитавши в моїм погляді живе здивування і цікавість, поет став виводити блискавично скоро сю тезу, власно аргументувати за нею, начеб йому хтось перечив, і через хвилино розвинув її в широко імпровізований реферат, в якому я, ляк, губилася без рятунку, й коли мене якась думка бесідника виносила миттю на космічні верхи, з котрих розстилався вид на часи, племена та простори, де здійснювалося їх призначення, — коли я розуміла по холоді, що плыв вздовж пальців, і прискіпшеним биттю серця, що я є дуже далеко понад людьми й річами, — що знов одна якась секунда хвилі, якась слово жалке й хоре розсвітлювало переді мною знайому вже жолобину, обрив, пропасний обрив під ногами, повний омряків, у які клонився ум поета, останнім зусиллям зачіпаючи думки об висоти.

Я не була в силі схопити багатства цього монольогу, в якому гіпотеза мала вигляд догми. На додаток не було в мене нічого під рукою, щоб я могла хоч трохи перенотувати. З другого-ж боку, колиб і була можливість, я від почуття профанації не покористувалася б нею.

Франко говорив майже безперервно найменше пів години. Неспокійна, чи сей видаток енергії не відібеться опісля некорисно на здоровлю хорого, я кілька разів пробувала жертвувати інтересом, який у мене очевидно ріс з кождою новою думкою поета, та просила його не томити себе мовою. Але він заперечував рухом голови, котрий не зносив опору, й мов у трансі говорив далі. Аж тоді, коли сумерк якийсь нагло схилив ся, як куртина в театрі, а Василь засвітив свічку та прикріпив її не без труду на углі пустаго стола, — поет замовк, а радше змінив тему. Струснувши кілька разів стуленими пальцями правої руки, він промовив наче розсіяно:

— Бачите? правда, лучше?

А потім з виразом злорадісного спокою:

— О тій порі все в мене гості з того світа. Драгоманів, Шашкевич, а то иноді й Мефіст. Колись тут у ночі прийшов Павлик, се було тоді, як ковдра спала мені з ніг і я не міг добудити ся Василя. А сьогодні — нікого нема й не буде, — ви перебили.

Скривив уста тужливо-журно:

— Ех, колиб ще раз у джерело під капличкою! Бува вложу руку у воду, а духи так відмотують сі драти з заліза, ті ланци на раменах! Тільки вітер в ухах шумить, як колиб я стояв на верхівку смереки.

Губився в перелетних мріях:

— Ходимо, а не бачимо, як той, що на ярмарку поминув образ страдаючого Бога, а купив танечницю. Ви не думайте, що пекло Данта видумка, воно є — так само, як є сім ступнів небесної щасливости... Все, що є з правди, зводиться туди, як ярий віск, збіже, мід і полотно у господарний тисовий двір Бога — хлібороба. Кождому порахується те, з чим прийде...

Заметіль злототіла тепер гучно, по під крокви даху понісся зойк і шум і я мала вражіння, що бачу плечима на тьмі шиб, як на базальтовім пляфоні безмежний хоровід людськості, в сенах, подібних до тих, що їх заклали в каміню чи полотної Meunier і Puviss de Chavanne. Хата здавалася також повна й пуста — жила.

* На вул. Понінського пок. Франко мав власну хату.

— Стук—стук! — Ох, як се гостро загуділо у тиші! Міжтим хтось злегенька торкав у клямку: Василь підстрибнув знагла, як горобець, оголошений ударом каміня, потягнув за ногою крісло — й відчинив двері. Увійшла в кімнату молода, інтелігентна дівчина з підносом у руках. Від молока на тарілці димив ся гарячий пар.

Панночка усіла побіч хорого на краю ліжка, поет познайомив мене з нею і з увагою, терпеливо, перестуджуючи зразу кожну ложку, вона годувала хорого.

— Бачите, — звернув ся до мене по хвилі — чи можна жити солідній людині в такому невідповідальнім товаристві? Обіцяли дати на обід пірижки, а дали морковцю. На вечерю забезпечили тісто на молоці, а ось ви свідок, що їм вівсяну кашу.

Усміхнув ся роблено, немов хотячи обернути докір в жарт, і додав з оправданнем:

— Мучу вас всіх та й решта.

Я прощала ся.

— Заходьте, вертаючи з Чернівців! Мабуть не доведеть ся вам довго там побути. Над Прутом гаряче.

Силкував ся на виразні акценти, але видно було в них утому й немичне подратування.

— А читайте, читайте багато! Що читаете тепер?

Я відповіла збентежено:

— Читаю Роденбаха „Musées de béguines“ і біблію Куліша. А, є у мене ще, правда, Конрад Фердинанд Маєр*.

— Люблю Роденбаха — замітив мрійно. Його „Любовна літанія“ се справді немов срібна лілея в руках у херувима.

— Всього найкращого, пане доктор!

— І вам.

На площі св. Юра несло сніговим туманом, почерез вежі і чорні ями церковних фрамуг віяло сирітство. Але у низу, на променадах, місто ходило ходором від світел, шарж і ледових квіток, наче за ним був привилей радісної вічності.

Вертаючи в половині квітня м. р., значить, у два місяці опісля, з Чернівців, ізза поклику з боку управи бараків до поновного обняття моїх обовязків у Гмінді, я почувала, що Іван Франко вже не в стрілецькій захисті, а у себе на вул. Поніського й що мабуть йому однаково. Я хотіла особисто передати постови привіт деяких черновецьких громадян, між иншим Ольги Кобилянської, а наді все поздоровити з весною, скрізь осипаною вчасним цвітом, і з поворотом до власної хати, що здавало ся, ворожив зміну на користь. Але, вибираючи ся туди, на сей раз з молодшим сином, я наче нудьгувала й не могла побороти почуття ніяковости. Була хвиля, що я хотіла кинути намір, але мій син обставив при нім.

Був тихий і безрадісний день, зомрачений пилами, що вкривали мов хмара стрийський гостинець із боку піль, як ми йшли попри шнур віль то масивних, то філігранових, захованих в делікатну весняну зелень, і досить непевно розшукували дорогу, згадуючи, як тоді, коли я мала щасте гостити Франка у себе при переписуванні його диктатів, під хатою ждала на нього юрба студентів, товаришів моїх синів, і вела, як Плятона, посеред себе саме тудою, широким стрийським узгірем.

Ми розглядали ся по будівлях, все ще не орієнтуючи ся, коли се майнула перед нами двигнена високо, як гніздо самітної птахи, сіра й без прикрає вілля поета. Вузькими, пакосно повищерблюваними сходами з каміня йшли ми в гору з тим хмурим почуттєм, яке кладе на нас душа незамешканого житла. В очі кидало ся спустошенне: тут кинене об землю крило городової фіртки, обруч з бочки, кинений посеред стежки, ще далі обчімханий верх кухонного кошика, у ниші вікна вазоник з усохлою на попіл квіткою,

* Один з найбільш цінених Франком авторів. Брати з нього приклад він поручував кождому.

в прозорих корчах жасминів, які тільки що паростили ся, щebet безпечної птахи, а над усім тим строга задума, та сама, що ератично сидить над могилами, спустивши чорний серпанок на обличчє, як алябастер, непорушне і життєво далеке.

Ми увійшли в бічні двері, такі вузькі, наче вони вели на церковні хори. Клямка ходила твердо, мабуть з нестачі привички, — ржа їла залізо. Покіст оріхової краски на дверях потріскав, тудою пробила собі щілки живиця і текла тяжкими каплями, мов сльоза, що не годна з ока сплинуги і стигне.

В темних хоромях глуха тишина. Якесь слово, звернене півголосом до сина, повторять ся численним відгомонам, як нічу в старій катедрі.

Ми застукали на здогад — і увійшли. У пустісінській кімнаті, опертий об стіл, на яким лежала жменя скромних провіантів задля обиду, стояв якийсь незнайомий мені, поважний добродій. Я здогадувала ся приятеля поета, п. Бандрівського. Просив пождати хвилю, бо др. Франко умовляєть ся з новою господинею. — Як почуваеть ся? — Лихо.

— Се вже верх горя бути Франкови зданим на поталу господинь, — замітила я відрухово.

— Сим разом не є так зле, — відповів добродій. Ся пані, що підіймасть ся опіки, інтелігентна людина, вдова по залізничім уряднику, донька покійного Данила Танячкєвича з Закомаря.

— Хто там? прошу увійти! залунав з другої кімнати слабкий голос хорого. Старша, скромна жінка в чорній мантилі опустила кімнату.

Др. Франко сидів проти кафлевої печі, в звичайнім плетенім кріслі, мав на собі своє вірне, поношене одінне, по верху пальто. Довкола колін обгорнений клітчатий коцик. Сидів, нахилиючи ся вперед, час до часу втулював голову в рамена та дрімав. Від філюючих за вікнами гильок на долівці сустили ся тіни.

— Ось я з поворотом, як ви передбачили, пане доктор. Як почуваеть ся?

Я нахилила ся, питаючи, трохи уперід і тінь від мого чорного капелюха упала йому на обличчє і руки. Він з жахом здригнув ся, обернув на мене очі, засновані прозорою мглою, і замітив якимсь чужим мені голосом:

— У вас велике перо на капелюсі.

Я не розуміла, по якому бути.

— Се таке вірне перо, як отсе ваше пальто, що його також тямлю від давнього часу. З одного капелюха припшилюю на другий і творю шедеври.

Слухав мовчки, — потім пригадав:

— Сідайте.

Я зайняла місце з нестачі чого иншого на ліжку, трохи оподалік, говорила про черновецьку громаду, про настрій хвилі. — Пане доктор! — зачала я було якусь то фразу.

— Сядьте ближе! — замітив болюче подратовано. — Не чую.

Я з поспіхом послухала, а поет занепокоїв ся і став оправдувати себе:

— Бо хорі, бачите, мають свої права...

На останнім слові голос Франка став знов подратований і він кінчив категорично:

— І хорих треба слухати!

Сидів мов неприсутній, не питав про нікого, не цікавив ся ніким. Весь скуплений у власних пережиттях.

Дивив ся іронічно у відерце біля своїх ніг.

— Вшанувала мене суспільність сороклітнім ювілеєм, але я волів би се відро вилити в пору, як всякі ювілеї на світі.

— А ви, молодий чоловіче, — звернув ся нараз до мого сина, — ви схожі на Пушкіна, коли скінчив гімназію. Чи не задумуете часом „в літерати“? Бережіть ся. Ви-ж бачите.

— Доктор Овчарський приходить часто? — поспитала я, бажаючи перервати тяжку для хорого тему.

— Не приходять, — тепер вже... не... треба.

Хитнув сумно головою, обтягнутою сухою і жовтою, як пергамін, шкірою, з високо насторошеним, дуже вже рідким волоссям.

Саме відлітаюча хмара відслонила сонце. Пустка в хаті, запилені, мутні вікна стали ще виднійші. На волоконці край стелі суетився паук.

— Ще трохи, в саді стане тепло, крісло з вами висунуть в зелень, а сонце добрий лікар, божеський лікар...

— Яке там у квітні сонце? — відповів. Всяка мряка з землі тягне, сирі холоди, ось що! Яке там сонце... Ідеологія, пусте говорення! Для мене з сонцем чи без нього — суета. Однаково: „мой костюм зімой не греєт, летом жарко в нем хадить“...

— А руки — сильно болять?

Підхопив з слабим інтересом і наче без звязи:

— Всім духам зведено стояти за дверми. Ніхто наді мною не знущаєт ся. Вчора увечері був Христос. Стояв ось там при столі і ломив хліб.

Двері відхилили ся делікатно:

— Чи запряжка до потравки має бути румяна, чи біла? — поспитала, запинюючи ся, пані в „чорнім“.

— Біла й негуєта!... була ледви чутна відповідь.

— До побачення, пане доктор! Дай то, Боже, щоб я вас стрінула удруге бодрійшим та дужчим.

Всімхнув ся з гірким, могутнім ще сарказмом, ніби розглядаючи щілини в орнаменті каплі:

— Як се у вас легко говорить ся, — вибухнув здавлено. — Бодрійший, дужчий! Міжтим я кожної хвилі готовлю ся вмирати. Чи знаєте, що тоді, як ви були в останнє, я був нічо близький смерті?

— Ходім — звернула ся я тихенько до сина. Він наче того і ждав, блідий, розтрясений внутрішнім дрижанням. Мені гіркість і жаль заслонювали змісли, здавало ся, велетенський камінь скотив ся на мою душу. Через котрийсь з совершено пустих покоїв майнула скромна пані в чорнім і зникла, як похилений журно примар. Я відчинила останні двері, ті, де ржа їла середину, й без слова глянула на сина. Ми порозуміли одно — одного: Франко не належав уже до живих.

Стрімкі сходи тягли ся в безмежність. Я думала з жахом і болем про те, що незабаром понесуть сими вузькими ступнями безцінну домовину, а тихий шлях в алеї каштанів залле сумна пісня і людське море. У хвилю, як ішла я попри високий мур опустілого городу, до мене долетів звідти високий, музичний свист, мабуть коса, і ще раз міцно вдарила у серце строга задума житла, та сама, що сидить над могилами, спустивши чорний серпанок на обличчє, як алябастер, непорушне й життю далеке.

Імід — бараки, в першу річницю смерті поета.

Катря Гриневичева.

Вісти.

Українська Парламентарна Репрезентація в справі російської України. На нарадах в днях 25 й 26 липня У. П. Р. одногосно сконстатувала в справі російської України, що український національний рух в Росії зріс до могутності, значінне якої нетільки рішаюче для дальшого внутрішнього розвитку російської держави, а простягаєт ся далеко поза межі Росії. У. П. Р. твердо вірить, що українське питання, на остаточну розв'язку котрого дано реальні запоруки шляхом створення самостійного українського правительства, признаного тимчасовим правительством і всіма самоуправними органами України, яко першорядне питання східної Європи вже не зійде з порядку дня великої політики й питань, які ся війна має розв'язати. У. П. Р. висловлює певність, що українська нація матиме змогу сама рішати про свою долю яко національно-політичної індивідуальності, — в зміслі проголошених російською революцією принципів демократії і права самоозначення народів.

Президія Української Парламентарної Репрезентації у міністра заграничних справ Австро-Угорщини гр. Черніна. Президія У. П. Р., а саме віцепрезидент Державної Ради Романчук і послы др. Евген Левицький і др. Евген Петрушевич зявили ся 7 серпня коло 6-ої год. увечері у міністра заграничних справ Австро-Угорщини гр. Черніна на аудієнцію. Вони предложили міністрови заграничних справ бажання Українців, зокрема щодо окупованих Австро-Угорщиною українських земель Росії, Холмщини й Волині. Далі просили українські послы полишити дотеперішні відносини у східній Галичині та в північній Буковині, де від часу уконституування Української Ради у Києві заведено українську управу й українську урядову мову, наслідком чого одержали Українці можливість самоуправи на широкій демократичній підставі. В часі довшого обговорення предложених бажань просив міністер заграничних справ поінформувати себе докладно про ріжні поодинокі питання. Аудієнція тривала три чверти години. Міністер заграничних справ гр. Чернін приобіцяв президії У. П. Р. прийняти її наново незабаром у справі предложених бажань.

Приказ українського міністра війни. Як доносить „Berliner Zeitung“, „Русское Слово“ пише, що український міністер війни Петлюра приказав пригадати всім українським військам, що німецько-австрійсько-угорський похід наперед грозить знищенням волі України й революції, й завізвати їх, аби на російським фронті бороли ся за волю України.

Голосування в Ц. У. Р. над текстом угоди з центральним правительством. Як доносить московська „Gazeta Polska“, текст угоди на засіданню Ц. У. Ради перейшов незначною більшістю голосів, бо за було 100 членів, проти 70, а багато здержало ся від голосування. Для означення засад представництва інших народностей утворено комісію, зложеною з 10 осіб, 5 представників Ради й по одним від партії кадетів, соціалдемократів, соціалістів-революціонерів, жидівського „Бунду“ й польських соціалістів.

За прилученням Холмщини й Підляша до України. „Рѣчь“ з 6 липня подає, що салдати й офіцери, мешканці Холмщини й Підляша, ухвалили в Петрограді резолюцію, в якій вказують, що місто Холм, холмська губернія з повітами: холмським, володавським, грубешівським, томашівським, білгородським, константинівським, більським, замостьським і красноставським, себто Холмщина — Підляше, що заселені Українцями, повинні бути в цілости прилучені й нерозривно звязані з долею України.

Просьби й заяви в українській мові стали напливати до державних інституцій у Києві у великим числі. Начальники інституцій здивовані (?). „Рѣчь“ з 6 липня, яка подає сю вістку, пише, що необхідне виразне виясненне сього з боку правительства (?).

Два ешелони українських військ переїхали через Харків до Києва. Майже на кождім вагоні розвивав ся національний український прапор. На запити відповідали салдати, що вони їдуть до Києва, щоб поставити себе до розпорядимости Центральної Української Ради („Рѣчь“ з 6/VII).

У Симферополі салдати-Татари числом звиш 2000, покликуючи ся на виступленне Українців, зявили ся у начальника гарнізону Ганшуна й зажадали виділення їх в окрему часть. Начальник гарнізону відповів, що не може сього зробити без вказівок міністра війни. Тоді салдати зайняли помешканне татарської школи й зажадали вислати їх негайно на фронт яко самостійний татарський полк („Рѣчь“ з 6/VII).

Українське військо. В Ризі з начальним ешелону, який прибув з Пензи, доїєт, що в дорозі 977 салдатів-Українців на чолі з трьома офіцерами зажадали відіслати їх до Києва до українського полку. Головнокомандуючий південно-західного фронту приказав їм відійти до вказаної армії. Визначено слідство в справі поступування трьох офіцерів, що проводили салдатами („Рѣчь“ 17/VII). 18-ий гусарський український полк у повнім складі просив міністра війни залічити його у спис баталіонів смерти („Рѣчь 11/VII). В Одесі команда машинових карабінів усунула всіх офіцерів і замінила їх Українцями. Під впливом переконувань представників вій-

ськових організацій штабу команда згодила ся признати командантом части офіцера, визначеного штабом („Р'бч“ 17/VII). В Тагапрозі звич 500 салдатів піхотного запасного полку зажадали утворення окремих українських рот, бо в разі відсилення їх на фронт вони виступлять тільки для поповнення українських полків („Р'бч“ 17/VII).

Боротьба за помешкання театру в Одесі. Представники Ради матроських депутатів заявили арендаторови нового театру, де грає жидівська трупа, що вони рекуірують театр для потреб Ради, устроєння клубу й вистав. Від вересня в арендував театр місцевий український полк. Полк вислав патрулю, заявивши, що боронитиме театру силою („Р'бч“ 17/IV).

Кадети вже признають потребу краєвої автономії України. Як доносить „Р'бч“ з 17 липня н. ст., центральний комітет партії народної свободи, розглянувши на засіданні 15 липня постанови київського краєвого з'їзду партії, признав необхідним: 1) в розвиток програми партії прийняти принцип краєвої автономії України, 2) утворити комісію при центральному комітеті для вироблення законопроекту краєвої автономії України, при збереженні державної одности Росії та при строгім забезпеченні загально-державних інтересів, аби сей проєкт внести на Установчі Збори.

Оголошення універсалу Центральної Української Ради про автономію України в українських таборах полонених в Австрії й Німеччині відбуло ся дуже урочисто, з виголошенням промов, маніфестаційними походами з оркестрами музики, з співами національного гимну й ин.

Конференція соціалдемократичної партії Австрії. В днях 5 й 6 серпня б. р. відбула ся у Відні конференція української соціалдемократії Австрії, в якій взяли участь представники партійних організацій і ті активні члени партії, яким воєнна служба чи теперішнє воєнне положення дозволило явити ся на час у Відні. По погоді в внутрішніх організаційних справах посвячено дальші наради мировій конференції у Стокгольмі та справам, що стоять у звязи з нею. Звідомленне делегата партії на сю конференцію Володимира Темницького про його переговори з голяндсько-скандинавським комітетом і присутними у Стокгольмі представниками соціалістичних партій конференція прийняла до відома й в цілости одобрила становище делегата, як щодо політичних домагань, так і щодо заступства української соціалдемократії на інтернаціональних конгресах і в інтернаціональним соціалістичним бюро. На інтернаціональний соціалістичний мировий конгрес, скликаний на початок вересня б. р. до Стокгольму, конференція постановила вислати тов. Володимира Темницького й Миколу Ганкевича. Вкінці обговорено справу партійної преси й ухвалено дотичні внесення референта.

Др. Теофіл Окуневський у Відні. Вивезений під час першої російської інвазії в Галичині український посол до австрійського парламенту з Городенки др. Теофіл Окуневський повернув тепер несподівано до Рідного Краю і прибув до Відня. Др. Окуневський жив увесь час у Києві, а від мая с. р., по призначенню на губернатора окупованою Галичиною й Буковиною Д. Дорошенка переїхав до Городенки й тут займає ся громадською діяльністю. Офензива центральних держав усунула російські війська з Городенки й др. Окуневський дістав ся сим способом по сей бік бойової лінії. Др. Окуневський завітав дня 9/VIII до нашої редакції і поділив ся своїми цікавими враженнями з побуту у Києві й на Україні.

Начальника київської міліції пор. Лепарського (Поляка), який дуже ворожо й провокаційно ставив ся до українського руху, нарешті усунуно й розписано конкурс на нового начальника (Р. Г.).

„Рідне Слово“, щотижнева українська часопись, яку видає українська громада в Білій, холмської губернії (Підляше) в німецькій окупації, заборонено поширювати в Австрії.

Вечірні загально-освітні й фахові курси тов. „Праця“ відкрито у Києві 18 червня у 7 аудиторії університету св. Володимира, як подає „Роб. Газ.“ Курси відкрив член ради тов. „Праця“ І. Чопівський, котрий у своїй промові зазначив, що теперішні курси мають бути пробним камінем до здійснен-

ня українського народного університету, який є думка відчинити у Києві в осени вкупі з товариствами Шкільної Освіти й київською „Просвітою“. Далі промовляв директор курсів доцент львівського університету Іл. Свенціцький про вагу теперішніх курсів для українського народу та для українських робітників міста Києва взагалі. В часі його промови увійшов до залі попечитель київської шкільної округи М. Василенко, котрого на пропозицію директора курсів аудиторія повітала, а він зі свого боку в короткій промові привітав перші українські загально-освітні курси й побажав успіху новому ділу. Курс лекцій розпочала Л. Старицька-Черняхівська, що дала дуже гарний вступний виклад до курсу „Давньої історії України“. Арифметику викладав Кравчук.

З діяльності Українського Товариства Шкільної Освіти подає голова сього товариства Ів. Стещенко в „Роб. Газ.“ ось що на увагу громадянства: Українське Товариство Шкільної Освіти, що піклуєть ся про справу рідної школи, вийшло зі стадії підготовчої роботи й приступило вже до друку книжок. Вийшли: 1) Програма і термінологія арифметики, 2) Граматична термінологія, 3) Географічна термінологія. Віддано до друку початкову читанку „Дітські пісні, казки й загадки“. Готуєть ся до переддруку читанка „Веселка“ й задачник. Друкують ся граматки Норця та Грінченка, які можуть уживати ся в школах: для користування ними видасть товариство методичні уваги. Має друкувати ся граматка Русової. Можливим для уживання в початкових школах уважає товариство і збірник „Дзелень-бом“, виданне слухачок Фребелівського Товариства, що має бути переддрукований. Також уважає товариство доброю й читанку Хуторного, яка друкуєть ся. Друкують ся і інші видання, про які сповістить товариство пізнійше, як і подаєть оповістку в справі середньої школи.

Новий російський кабінет міністрів. Склад нового російського кабінету такий: міністер-предсідатель і міністер війни та фльоти — Керенський; управитель міністерства війни — Савінков (с.р.); управитель міністерства фльоти — Лебедов (с.); міністер фінансів — Некрасов, який рівночасно є заступником міністра-предсідателя в разі його неприсутности; управитель міністерства фінансів — проф. Бернацький (р.д.); мін. внутрішніх справ — Авксентев (с.р.); мін. заграничних справ — Терещенко; мін. торгівлі й промислу — Прокопович (с.д.); мін. рільництва — Чернов; мін. праці — Скобелев; мін. вививлення — Пешехонов; мін. пошти й телеграфу — Никитин (с.д.); мін. просвіти — член Академії Наук Ольденбург (к.д.); мін. справедливости — Зарудний (с.д.); мін. публичної опіки — Фремов (пост.); державний контрольор — Кокошкін (к.д.); мін. публичних робіт — Вурев (?), (к.д.); прокуратор св. Синоду — Карташов.

Зїзд національностей Росії. Центральна Укр. Рада розглядала на засіданні 8/VII доклад по скликанню зїзду автономістів. На сей зїзд мають бути запрошені представники від кожної нації і області, яка домагаєть ся національно-територіяльної або територіяльної автономії в федеративній російській республіці. Комісія намітила такі народи: Фінів, Естів, Литовців, Лотишів, Жидів, Вірменів, Грузинів, Молдаван, мусульманські народи, деякі партії й групи російські, Донців, Сибіряків і ин. Від кожної нації мусить бути однакова скількість представників. Денний порядок зїзду мусить виробити Секретаріат Центральної Ради згідно з бажанням самої Ради. Зїзд має право змінити порядок. Докладчик від імени комісії подав зразковий денний порядок. Проєкт скликання зїзду ухвалено з деякими поправками.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсі книжки видавництва „Відродження“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Подтавка	Ціна 60 сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе	40 "
Ів. ФРАНКО. До світла	40 "
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	40 "
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу	48 "

Зміст: Проби політичного перевороту в Петрограді й у Києві. — Угода між російським тимчасовим правительством і Центральною Українською Радою. — Декларація Українського Генерального Секретаріату. — В справі об'єднання революційних сил на Україні. — Другий всеукраїнський військовий зїзд. — Н. В. До національної справи в новій Росії. — Катря Гриневичева. Над водами Лети. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольдшварца у Відні.